

mBank-CASE Seminar Proceedings No. 183/2025

Zeszyt mBank-CASE Nr 183/2025

Ukraine in the European Union: How to avoid collisions in agriculture: Two Polish and Ukrainian perspectives

Ukraina w Unii Europejskiej:
Jak unikać konfliktów w rolnictwie.
Dwie perspektywy: polska i ukraińska

Oleh Nivievskyi

Alex Lissitsa

Volodymyr Lapa

Grzegorz Brodziak

Grzegorz Kozieja

and/i Ewa Balcerowicz
(Introduction/Wstęp)

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych
CASE – Center for Social and Economic Research

mBank-CASE Seminar Proceedings are a continuation of BRE-CASE Seminar Proceedings, which were first published as PBR-CASE Seminar Proceedings

Zeszyty mBank-CASE są kontynuacją serii wydawniczej Zeszyty PBR-CASE i następującej po niej serii BRE Bank-CASE

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych – Fundacja Naukowa
ul. Zamenhofa 5/1b, 00-165 Warszawa

mBank SA
ul. Prosta 18, 00-850 Warszawa

Scientific editor / Redakcja naukowa
Dr Ewa Balcerowicz

Series Coordinator / Sekretarz Zeszytów
Marta Kowerko-Urbańczyk

Translation / Tłumaczenie
Jonathan Weber

DTP
Aventino

Keywords: Agriculture, Agricultural Sector, Agricultural Exports, Food Self-sufficiency, Poland, Ukraine, European Union, EU expansion, Common Agricultural Policy

Słowa kluczowe: rolnictwo, sektor rolny, eksport rolny, samowystarczalność żywnościowa, Polska, Ukraina, Unia Europejska, rozszerzenie UE, Wspólna Polityka Rolna

JEL codes: F55, Q12, Q13, Q18

ISBN: 978-83-67407-32-8

Publisher / Wydawca

CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych – Fundacja Naukowa
ul. Zamenhofa 5/1b
00-165 Warszawa

Disclaimer

The paper contains the views of its authors and not of the institutions with which they cooperate.

Nota prawna

Tekst wyraża poglądy autorów, a nie instytucji, z którymi są związani.

Table of Contents / Spis treści

Ewa Balcerowicz

Introduction

Wstęp 6

Oleh Nivievskiy, Alex Lissitsa, Volodymyr Lapa

Chapter 1. Perspectives on Ukrainian Integration into the European Union: the Current Situation and Prospects for Ukraine's Agricultural Sector

Rozdział 1. Perspektywy integracji Ukrainy z Unią Europejską: stan obecny i perspektywy ukraińskiego sektora rolnego 9

Background

Kontekst 9

1.1. Ukrainian views on CAP trends and impacts

1.1. Ukraiński pogląd na trendy WPR i jej wpływ 10

1.2. The current state of integration

1.2. Obecny stan integracji 11

1.3. How Polish and Ukrainian agriculture should adapt during Ukraine's accession process to ensure good prospects for both countries' agricultural sectors

1.3. Jak polskie i ukraińskie rolnictwo może i powinno się zmienić w trakcie procesu akcesyjnego Ukrainy, aby zapewnić dobre perspektywy dla sektorów rolnych obu krajów 12

1.4. What role can the CAP play in this process and what changes are needed?

1.4. Jaką rolę może odegrać WPR w tym procesie i jak należy ją zmienić? 17

Summary

Podsumowanie 19

Grzegorz Brodziak

Chapter 2. The Future of the CAP: How Can it Address Internal and Global Challenges?

Rozdział 2. Przyszła wspólna polityka rolna – jak powinna odpowiadać na wyzwania wewnętrzne i globalne? 20

2.1. CAP background and reforms

2.1. Kontekst i reformy WPR 20

2.2. Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture

2.2. Strategiczny dialog na temat przyszłości rolnictwa UE 21

2.3. Multiannual Financial Framework for 2028–2034

2.3. Wieloletnie ramy finansowe na lata 2028–2034 23

2.4. Accession of Ukraine to the EU in the context of CAP

2.4. Przystąpienie Ukrainy do UE w kontekście WPR 25

2.5. Polish EU Council Presidency, January–June 2025

2.5. Polska prezydencja w Radzie UE, styczeń–czerwiec 2025 r. 27

2.6. Integration of Ukraine with the EU

2.6. Integracja Ukrainy z UE 28

2.7. Conclusions

2.7. Wnioski 29

References

Bibliografia 30

Grzegorz Kozieja

Chapter 3. Food Exports from Poland AD 2045	31
Rozdział 3. Eksport żywności z Polski AD 2045	31
Introduction	
Wprowadzenie	31
3.1. Demographic factors	
3.1. Czynniki demograficzne	31
3.2. Climate change	
3.2. Zmiany klimatyczne	33
3.3. Technological development	
3.3. Rozwój technologii	35
3.4. Consequences for Poland's food exports	
3.4. Konsekwencje dla eksportu żywności z Polski	36
Bibliografia	
References	39
Authors' Biographical Notes	
Noty biograficzne autorów	40
The List of Previous mBank – CASE Seminar Proceedings	
Lista poprzednich publikacji w tej serii wydawniczej	45

Introduction

Wstęp

The process of Ukraine's accession to the European Union gained momentum for geopolitical reasons, specifically Russia's aggression against Ukraine in February 2022 and its impact on European security. Four days after Russia's invasion, on 28 February 2022, Ukraine submitted its application for membership of the European Union. It was granted candidate status within just four months, on 23 June 2022. Two years later, on 25 June 2024, formal accession negotiations with Ukraine were initiated. The accession process is expected to last several years, requiring Ukraine to meet all convergence criteria and gain unanimous approval from all Member States. This journey involves not only challenging political dialogue but also extensive economic preparation for Ukraine's integration.

Agriculture stands out as a particularly sensitive area – for both sides of the negotiations. The lengthy timeframe allows Ukraine, Poland and the EU to prepare effectively for this significant enlargement, especially given Ukraine's size and agricultural potential.

Agriculture is crucial for both Ukraine and Poland, which are similar in three key aspects:

1. Both countries have high levels of food self-sufficiency, which is not common in the EU, and certain products yield substantial production surpluses.
2. The agricultural sector is economically significant (in terms of GDP contribution) and socially vital (15 per cent of total employment in Ukraine and 8.4 per cent in Poland).
3. Both countries are prominent agricultural exporters but generally do not compete directly due to different regional export profiles.

W cztery dni po rosyjskiej agresji, 28 lutego 2022 r. Ukraina złożyła wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej. Status kandydata otrzymała już po 4 miesiącach, 23 czerwca 2022 r. Dwa lata później, 25 czerwca 2024 r. zainicjowane zostały formalne negocjacje akcesyjne z Ukrainą. Oczekuje się, że proces akcesyjny potrwa kilka lat i będzie wymagał spełnienia przez Ukrainę wszystkich kryteriów konwergencji oraz uzyskania jednomyślnej zgody wszystkich państw członkowskich. Droga ta obejmuje nie tylko trudny dialog polityczny, lecz także szeroko zakrojone przygotowania gospodarki do integracji Ukrainy.

Rolnictwo wyróżnia się jako obszar szczególnie wrażliwy – dla obu stron negocjacji.

Długi horyzont czasowy pozwala Ukrainie, Polsce i UE skutecznie przygotować się do tego znaczącego rozszerzenia, zwłaszcza biorąc pod uwagę wielkość Ukrainy i potencjał jej rolnictwa.

Rolnictwo ma kluczowe znaczenie zarówno dla Ukrainy, jak i dla Polski, przy czym występują trzy zasadnicze podobieństwa:

1. Oba kraje charakteryzują się wysokim poziomem samowystarczalności żywnościowej, co nie jest powszechne w UE; w przypadku niektórych produktów występują znaczące nadwyżki produkcyjne.
2. Sektor rolny ma istotne znaczenie gospodarcze (udział w PKB) oraz społeczne (15 proc. ogółu zatrudnionych na Ukrainie i 8,4 proc. w Polsce).
3. Oba kraje są ważnymi eksporterami produktów rolnych, jednak zasadniczo nie konkurują bezpośrednio ze względu na odmienne regionalne profile eksportu.

Despite these similarities, the differences between the agricultural sectors of Ukraine and Poland mean there is significant potential for change. Ukraine's EU membership also poses significant challenges for countries with major agricultural sectors, such as Poland.

The mBank-CASE seminar held on 12 December 2024 focused on the challenges facing agriculture in Poland and Ukraine in the context of the future integration of Ukraine's agricultural sector into the EU single market. During the seminar, experts from both countries presented their perspectives on the future of their agricultural sectors within an enlarged European Union.

The following took part in the seminar:

- Wawrzyniec Czubak, PhD, Professor at the Poznań University of Life Sciences
- Sławomir Kalinowski, PhD, Professor at the Institute of Rural and Agricultural Development of the Polish Academy of Sciences
- Grzegorz Brodziak, President of the Management Board of Goodvalley Agro S.A.
- Grzegorz Kozieja, Head of the Food and Agri Sector Analysis Office at BNP Paribas Bank Polska S.A.
- Volodymyr Lapa, Officer of the Armed Forces of Ukraine, Deputy Head at the State Service for Food Safety and Consumer Protection
- Alex Lissitsa, President of the Ukrainian Agribusiness Club, Head of the Board of Warsaw-listed agricultural company IMC
- Oleg Nivievskyi, Associate Professor at the Kyiv School of Economics and Siemens Fellow at Freie Universität Berlin

Two key issues were discussed during the seminar:

1. How Polish and Ukrainian agriculture could and should evolve over the coming years during Ukraine's accession process, while ensuring

Mimo tych podobieństw różnice między sektorami rolnymi Ukrainy i Polski stwarzają znaczący potencjał zmian. Jednocześnie członkostwo Ukrainy w UE stanowi istotne wyzwanie dla krajów o dużych sektorach rolnych, takich jak Polska.

Wyzwaniom, jakie stoją przed ukraińskim i polskim rolnictwem w związku z przyszłą integracją ukraińskiego sektora rolnego z jednolitym rynkiem UE było poświęcone seminarium mBank-CASE, które odbyło się 12 grudnia 2024 r. Podczas seminarium, polscy i ukraińscy eksperci przedstawili swoje poglądy na temat przyszłości sektorów rolnych Polski i Ukrainy w rozszerzonej Unii Europejskiej.

W seminarium wzięli udział:

- Wawrzyniec Czubak, dr hab., profesor Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu,
- Sławomir Kalinowski, dr hab., profesor Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk,
- Grzegorz Brodziak, prezes zarządu Goodvalley Agro S.A.,
- Grzegorz Kozieja, dyrektor Biura Analiz Sektora Spożywczego i Rolno-Spożywczego w BNP Paribas Bank Polska S.A.,
- Wołodymyr Łapa, oficer Sił Zbrojnych Ukrainy, zastępca szefa Państwowej Służby ds. Bezpieczeństwa Żywności i Ochrony Konsumentów,
- Alex Lissitsa, prezes Ukraińskiego Klubu Agrobiznesu, przewodniczący rady dyrektorów notowanej na giełdzie w Warszawie spółki rolniczej IMC,
- Oleg Niwiewski, profesor nadzwyczajny Kijowskiej Szkoły Ekonomii oraz stypendysta programu Siemens na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie.

Dyskusja koncentrowała się na dwóch kluczowych tematach:

1. Jak rolnictwo w Polsce i na Ukrainie może i powinno ewoluować w nadchodzących latach

strong prospects for the agricultural sectors in both countries.

2. What role the CAP can play in this transformation and what modifications might be needed.

The 183rd mBank-CASE Seminar Proceedings brings together three articles prepared by participants in the Polish-Ukrainian seminar specifically for this volume, which constitutes a further contribution by CASE – Center for Social and Economic Research to the important debate on the future of Ukraine.

w trakcie procesu akcesji Ukrainy, aby zapewnić dobre perspektywy dla sektorów rolnych w obu krajach.

2. Jaką rolę we wspieraniu tej transformacji może odegrać Wspólna Polityka Rolna (WPR) oraz jakie modyfikacje mogą być potrzebne.

Zeszyt mBank-CASE, będący pokłosiem polsko-ukraińskiego seminarium, zawiera trzy teksty przygotowane przez uczestników dyskusji specjalnie na potrzeby tej publikacji. Stanowi on kolejny wkład CASE – Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych w ważną debatę na temat przyszłości Ukrainy.

Chapter 1. Perspectives on Ukrainian Integration into the European Union: the Current Situation and Prospects for Ukraine's Agricultural Sector

Rozdział 1. Perspektywy integracji Ukrainy z Unią Europejską: stan obecny i perspektywy ukraińskiego sektora rolnego

Background¹

Historically, the agricultural sector has played a major role in Ukraine's economy. The country has approximately 42 million hectares of agricultural land (including land in the temporarily occupied territories), which is a large area compared to the approximately 157 million hectares of agricultural land in the European Union.

Moreover, the importance of the agricultural sector has increased significantly since Russia's full-scale invasion. For example, the share of agricultural products in Ukraine's total exports of goods has risen from 40% to 60% (mainly because of the sharp decrease in production and exports in other sectors). This means that the agricultural sector generates foreign currency inflows, which are essential not only for the country's macroeconomic stability but also for financing the purchase of new weapons, crucial to Ukraine's defence capabilities.

Although Ukraine's productivity in the main crops and animal products is still well below that of EU Member States, it has the potential to further increase production and exports, contributing even more to global food security. However, this has also meant that, in many EU member states, negotiations on Ukraine's accession to the EU have raised concerns among farming communities about increased competition from Ukrainian products.

Kontekst¹

Sektor rolny odgrywa od dawna istotną rolę w gospodarce Ukrainy. Grunty rolne Ukrainy zajmują powierzchnię 42 mln hektarów (w tym terytoria tymczasowo okupowane), co stanowi duży obszar w porównaniu z 157 mln hektarów w UE.

Ponadto znaczenie sektora rolnego znacznie wzrosło po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę. Przykładowo udział produktów rolnych w całkowitym eksporcie towarów z Ukrainy wzrósł z 40 proc. do 60 proc. (głównie z powodu gwałtownego spadku produkcji i eksportu w innych sektorach). Oznacza to, że sektor rolny zapewnia napływ walut obcych, które są niezbędne nie tylko dla stabilności makroekonomicznej kraju, ale także dla zakupu nowej broni, co ma kluczowe znaczenie dla zdolności obronnych Ukrainy.

Chociaż wydajność Ukrainy w zakresie głównych upraw i produktów pochodzenia zwierzęcego jest nadal znacznie niższa niż w państwach członkowskich UE, kraj ten ma potencjał, aby dalej zwiększać produkcję i eksport, przyczyniając się w jeszcze większym stopniu do zapewnienia globalnego bezpieczeństwa żywnościowego. W związku z tym w wielu państwach członkowskich UE negocjacje w sprawie przystąpienia Ukrainy do UE wywołały wśród społeczności rolników obawy dotyczące większej konkurencyjności ukraińskich produktów.

¹ This contribution to the Seminar Proceedings was written in November 2024.

¹ Niniejszy artykuł do Zeszytu mBank-CASE został napisany w listopadzie 2024 r.

1.1. Ukrainian views on CAP trends and impacts

Before discussing the perspectives on integrating Ukraine's agricultural sector into the EU, it might be helpful to focus on the Ukrainian view of medium-term trends in EU agriculture. We see them as follows:

- The goals of the EU's Common Agricultural Policy are constantly changing. Its objective was initially to ensure sustainable growth in production in order to supply the population with food. After this goal was achieved, the focus shifted to agriculture's compliance with other policies, mostly cross-sectional, such as environment, food safety, and biodiversity.
- Accordingly, public funding priorities are changing. The share accounted for by agriculture in the overall EU budget is steadily shrinking. Despite the absolute value of funding remaining broadly unchanged, farmers may still feel short-shrifted. Moreover, access to funds is subject to an increasing number of conditions, including cross-compliance with climate policy. This, in turn, raises the threshold for accessing support.
- The shift in the focus of support from guaranteed incomes (for example, intervention prices) to instruments associated with less market distortion has led to more significant market fluctuations, unstable incomes for farmers, and increased dissatisfaction during periods of low world (EU) prices.
- Although the EU's agricultural sector is focused on ensuring sustainable rural development, the existence of a very large number of microenterprises generates additional tension. For example, farmers find it challenging to secure an adequate household income when they grow cereals or oilseeds on areas of, for example, 2 to 4 hectares. The financial welfare of such small farmers will always depend more on support than on production efficiency. Therefore, the methods of sus-

1.1. Ukraiński pogląd na trendy WPR i jej wpływ

Przed omówieniem perspektyw integracji sektora rolnego Ukrainy z UE warto przyjrzeć się ukraińskiemu postrzeganiu średnioterminowych trendów w rolnictwie UE. Widzimy je w następujący sposób:

- Cele wspólnej polityki rolnej UE podlegają ciągłym zmianom. Początkowo jej celem było zapewnienie zrównoważonego wzrostu produkcji w celu zaopatrzenia ludności w żywność. Po osiągnięciu tego celu nacisk przeniesiono na zgodność polityki rolnej z innymi politykami, głównie przekrojowymi, takimi jak ochrona środowiska, bezpieczeństwo żywności i różnorodność biologiczna.
- W związku z tym zmieniają się priorytety finansowania publicznego. Udział rolnictwa w ogólnym budżecie UE stale maleje. Mimo że bezwzględna wartość finansowania pozostaje taka sama, rolnicy mogą nadal czuć się pominięci. Ponadto uzyskanie funduszy wiąże się z coraz większą liczbą warunków, w tym z przestrzeganiem zasad zgodności z polityką klimatyczną. To z kolei podnosi próg dostępu do środków unijnych.
- Przesunięcie punktu ciężkości wsparcia z gwarantowanych dochodów (na przykład cen interwencyjnych) na instrumenty związane z mniejszym zakłóceniem rynku doprowadziło do większych fluktuacji na rynku, niestabilnych dochodów rolników i wzrostu niezadowolenia w okresach niskich cen światowych (czyli w UE).
- Struktura sektora rolnego w UE koncentruje się na zapewnieniu zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, jednak istnienie bardzo dużej liczby mikroprzedsiębiorstw powoduje dodatkowe napięcia. Na przykład zapewnienie odpowiedniego dochodu dla gospodarstwa domowego jest trudne, jeśli rolnik uprawia zboża lub nasiona oleiste na obszarze o powierzchni np. 2 do 4 hektarów. Majątek finansowy takich drobnych rolników zawsze będzie w większym stopniu zależał od wsparcia niż od wydajności produkcji. Dłate-

taining farmers' incomes are less a matter of efficiency gains and more a political question.

- At the same time, the farming community is quite conservative. Across the EU, farmers' protests have emerged demanding the preservation of traditional farming conditions, in contrast to the rather dynamic changes observed in many other countries.
- The interests of different EU sectors are at odds over specific issues, including trade agreements. For example, while the industrial sector is generally interested in a trade agreement with MERCOSUR, farmers see more risks than benefits.

Given all of the above, there are several internal tensions in the EU's agricultural policy and farming sector. The deepening of trade relations with Ukraine and Ukraine's future accession to the EU can therefore be seen not only as a challenge in itself but also as a catalyst for these tensions. In this context, it is important to recognise that Ukrainian stakeholders have only limited capacity to contribute to solutions for issues that fall outside the Ukrainian agenda and decision-making framework.

1.2. The current state of integration

Ukraine's political leadership is currently focused on effectively resisting Russia's aggression. All other policies are perceived by stakeholders and society as subordinate to this primary goal. The only partial exceptions concern Ukraine's two main tracks of international integration: accession to the European Union and integration into NATO. While NATO integration is primarily associated with the provision of effective security guarantees, EU accession represents a unique opportunity to secure Ukraine's geostrategic position as a European country.

From the outset, relevant experts recognised that while certain procedural relaxations in the accession process

go też metody utrzymania dochodów rolników są w mniejszym stopniu kwestią ich wydajności, a w większym – kwestią polityczną.

- Jednocześnie społeczność rolników jest dość konserwatywna. W UE można zaobserwować protesty rolników domagających się zachowania tradycyjnych warunków uprawy, co kontrastuje z dość dynamicznymi zmianami zachodzącymi w wielu innych krajach.
- Interesy różnych sektorów w UE są sprzeczne w konkretnych kwestiach, w tym w sprawie umów handlowych. Na przykład, podczas gdy przemysł jest ogólnie zainteresowany umową handlową z MERCOSUR, rolnicy dostrzegają w niej więcej zagrożeń niż korzyści.

Biorąc pod uwagę powyższe, w polityce rolnej UE i sektorze rolnym występuje kilka wewnętrznych napięć. Pogłębienie stosunków handlowych z Ukrainą i przyszłe przystąpienie Ukrainy do UE można zatem postrzegać nie tylko jako odrębne wyzwanie, ale także jako katalizator tych napięć. W tym kontekście istotne jest uznanie, że ukraińskie podmioty mają tylko ograniczoną zdolność przyczynienia się do rozwiązania problemów w kwestiach, które wykraczają poza agendę Ukrainy i jej proces decyzyjny.

1.2. Obecny stan integracji

Przywódcy polityczni Ukrainy koncentrują się obecnie na skutecznym przeciwstawianiu się agresji rosyjskiej. Wszystkie inne polityki są postrzegane przez zainteresowane strony i społeczeństwo jako podrzędne w stosunku do tego nadrzędnego celu. Jedyne wyjątkami są dwa obszary integracji międzynarodowej: integracja z UE i NATO. Podczas gdy integracja z NATO dotyczy raczej skutecznych gwarancji bezpieczeństwa, przystąpienie do UE stanowi wyjątkową okazję do zabezpieczenia geostrategicznej pozycji Ukrainy jako kraju europejskiego.

Od samego początku eksperci zdawali sobie sprawę, że w procesie akcesyjnym możliwe jest pewne złagodzenie

might be possible, it was unlikely that the substance of the adaptation requirements would be eased. This understanding has since been internalised at the political level in Ukraine.

Ukraine's goal is to join the EU by 2030. While this target is theoretically achievable, it will require extraordinary effort and commitment. Legislative screening is currently underway, and negotiations on several chapters are expected to begin in 2025.

1.3. How Polish and Ukrainian agriculture should adapt during Ukraine's accession process to ensure good prospects for both countries' agricultural sectors

Ukraine's views on Polish agriculture can hardly be entirely objective, as Ukrainian experts judge it mainly on the basis of statistical data and public information. Nevertheless, perceptions are also important, especially given the need to bring the two countries' positions closer together at the expert, sectoral, and political levels.

At present, these perceptions of Poland's agriculture are as follows:

- Poland's agricultural sector consists mainly of over one million small and medium-sized farms. Many produce relatively low-margin grains and oilseeds, and therefore rely heavily on support programmes (mainly per-hectare payments) to be profitable. However, despite this support, farm consolidation is continuing.
- Although there are support programmes to attract and retain young farmers, the average age of farmers is gradually increasing. Middle-aged and older people are generally less open to innovation and change.
- Small households partly rely on alternative employment (work in the non-agricultural sector) or alternative sources of income (for example, green energy). Naturally, household owners with commercial inclinations have followed this path.

procedur, ale mało prawdopodobne jest złagodzenie merytorycznych wymogów dostosowawczych. Takie rozumienie jest obecne również na szczeblu politycznym w Ukrainie.

Celem Ukrainy jest przystąpienie do UE do 2030 r., co jest teoretycznie możliwe do osiągnięcia, ale będzie wymagało niezwykłego wysiłku i koncentracji. Trwa przegląd ustawodawstwa, a negocjacje w sprawie kilku rozdziałów mają się rozpocząć w 2025 roku.

1.3. Jak polskie i ukraińskie rolnictwo może i powinno się zmienić w trakcie procesu akcesyjnego Ukrainy, aby zapewnić dobre perspektywy dla sektorów rolnych obu krajów

Poglądy na temat polskiego rolnictwa nie mogą być całkowicie obiektywne, ponieważ ukraińscy eksperci oceniają je głównie na podstawie danych statystycznych i informacji publicznych. Niemniej jednak sposób postrzegania również ma znaczenie, zwłaszcza biorąc pod uwagę potrzebę zbliżenia stanowisk obu krajów na poziomie eksperckim, sektorowym i politycznym.

Obecnie sposób postrzegania polskiego rolnictwa w Ukrainie przedstawia się następująco:

- Sektor rolniczy w Polsce składa się głównie z ponad miliona małych i średnich gospodarstw rolnych. Wiele z nich produkuje zboża i nasiona oleiste ze stosunkowo niską marżą, dlatego też, aby osiągnąć rentowność, są w dużym stopniu uzależnione od programów wsparcia (głównie płatności od hektara). Pomimo wsparcia konsolidacja gospodarstw rolnych jednak postępuje.
- Istnieją programy wsparcia mające na celu przyciągnięcie i zatrzymanie młodych rolników, ale średnia wieku rolników stopniowo wzrasta. Osoby w średnim wieku i starsze są z natury rzeczy mniej otwarte na innowacje i zmiany.
- Małe gospodarstwa domowe częściowo opierają się na alternatywnym zatrudnieniu (praca

Others rely on the Common Agricultural Policy to secure adequate household incomes. In general, when assessing the effectiveness of support, it is difficult to understand its purpose for households that receive most of their income from non-agricultural activities.

- Labour-intensive sectors (which can generate decent income on small land areas) depend heavily on attracting seasonal labour. In recent years, the problem has been partially mitigated by migration from Ukraine and (to a lesser extent) Belarus and some other countries.
- Forms of cooperation also exist within the agricultural and agri-food sector, which help to tackle the challenges associated with value-chain conditions.
- The processing industry partly depends on raw materials imported from Ukraine, which are used alongside domestic production, while the industry also benefits from access to sales opportunities in EU Member State markets.

The conditions in Ukrainian agriculture vary considerably, but can generally be described as follows:

- The structure of agricultural production is diversified. The sector includes (a) about four million small households (which, for example, produce most of the country's potatoes), accounting for more than 40% of gross agricultural output; (b) small farms; (c) medium-sized agricultural enterprises; and (d) agro holdings. It is important to note that agro holdings currently cultivate no more than a quarter of all agricultural land in Ukraine.
- Most of the structural transformations took place in 2000–2015; their pace has slowed sig-

w sektorze pozarolniczym) lub na alternatywnych źródłach dochodów (np. z zielonej energii). Tą drogą podążają przede wszystkim właściciele gospodarstw domowych o smykałce do biznesu. Inni polegają na Wspólnej Polityce Rolnej, która ma zapewnić odpowiednie dochody ich gospodarstwu domowemu. Ogólnie rzecz biorąc, przy ocenie skuteczności wsparcia trudno zrozumieć jego cel w odniesieniu do gospodarstw domowych, które większość swoich dochodów czerpią z działalności pozarolniczej.

- Sektory pracochłonne (które mogą generować przyzwoite dochody z niewielkich areatów) są w dużym stopniu zależne od pozyskiwania pracowników sezonowych. W ostatnich latach problem ten został częściowo złagodzony dzięki migracji z Ukrainy oraz (w mniejszym stopniu) z Białorusi i innych krajów.
- Istnieją również formy współpracy w sektorze rolnym i rolno-spożywczym, które pomagają mierzyć się z wyzwaniami wynikającymi z warunków funkcjonowania łańcucha wartości.
- Przemysł przetwórczy opiera się częściowo na surowcach z Ukrainy, wykorzystując je obok produkcji lokalnej, a jednocześnie korzystając z możliwości sprzedaży na rynkach państw członkowskich UE.

Warunki w ukraińskim rolnictwie są dość zróżnicowane, ale ogólnie można je opisać następująco:

- Struktura produkcji rolnej jest zróżnicowana. Sektor ten obejmuje (a) około 4 mln małych gospodarstw domowych (produkujących np. większość krajowych ziemniaków), które mają ponad 40 proc. udział w produkcji rolnej brutto Ukrainy; (b) małe gospodarstwa rolne; (c) średnie przedsiębiorstwa rolnicze; oraz (d) agro holdingi. Istotne jest, że agro holdingi uprawiają obecnie tylko jedną czwartą wszystkich gruntów rolnych w Ukrainie.
- Większość przemian strukturalnych miała miejsce w latach 2000–2015; później tempo zmian

nificantly since then. This is particularly evident in the reports of agro holdings, some of which are public companies. Farms of all categories are increasingly focused on two issues: a) minimising war-related risks; and b) ensuring sustainable land use in the context of the newly introduced land market.

- It is also noteworthy that some agro holdings aspire to become global (or at least regional) players. This is particularly true for poultry, vegetable oils, and, to a lesser extent, sugar and other products. Although most farmers in the EU currently perceive these companies as competitors operating in a different league, if the integration process is managed well, the EU could significantly strengthen its role and influence as a global food supplier. This is important in today's changing world, where compliance with rules is increasingly respected less than strength (in this case, economic).
- The substantial negative impacts of the war on Ukraine's agriculture are apparent and are reflected mainly in the following:
 - a sharp decline in prices and incomes in 2022–23 due to logistical problems, which was much more pronounced than the decline in European farmers' incomes;
 - the loss of temporarily occupied territories;
 - the inability to cultivate part of the agricultural land due to land mines;
 - the loss of assets and property as a result of shelling;
 - labour shortages due to emigration and mobilisation.

These and other factors have held agricultural development back by at least several years.

- Businesses are gradually adapting to the conditions of operating on the EU market. Leading companies have already gained access to the European market for a range of products. Others, which remain focused primarily on the Ukrainian market, need to catch up in meeting European

znacznie spadło. Widać to zwłaszcza w sprawozdaniach agro holdingów, z których część to spółki publiczne. Wszystkie kategorie gospodarstw rolnych koncentrują się obecnie w większym stopniu na dwóch kwestiach: a) minimalizacji ryzyk związanych z wojną oraz b) zapewnieniu zrównoważonego użytkowania gruntów w kontekście wprowadzonego rynku gruntów.

- Warto również zwrócić uwagę, że niektóre agro holdingi mają ambicje stania się globalnymi (lub przynajmniej regionalnymi) graczami. Dotyczy to w szczególności drobiu, olejów roślinnych oraz, w mniejszym stopniu, cukru i innych produktów. Chociaż większość rolników w UE postrzega obecnie te przedsiębiorstwa jako konkurentów działających w innej lidze, to dzięki odpowiedniemu zarządzaniu procesem integracji UE mogłaby znacznie wzmocnić swoją rolę i wpływ jako globalny dostawca żywności. Jest to ważne w dzisiejszym zmieniającym się świecie, w którym przestrzeganie zasad jest coraz mniej szanowane niż siła (w tym przypadku ekonomiczna).
- Negatywne skutki wojny dla rolnictwa są oczywiste. Ich główne przejawy to:
 - gwałtowny spadek cen i dochodów w latach 2022-23 spowodowany problemami logistycznymi, który był znacznie większy niż spadek dochodów europejskich rolników;
 - utrata tymczasowo okupowanych terytoriów;
 - niemożność uprawiania części gruntów rolnych z powodu ich zaminowania;
 - utrata aktywów i mienia w wyniku ostrzału;
 - brak siły roboczej z powodu migracji i mobilizacji.

Te i inne czynniki cofnęły rozwój rolnictwa o co najmniej kilka lat.

- Przedsiębiorstwa stopniowo dostosowują się do warunków działania na rynku UE. Czołowe firmy uzyskały już dostęp do rynku europejskiego dla wielu produktów. Producenci, którzy koncentrowali się dotąd na rynku ukraińskim, muszą nadrobić zaległości w spełnianiu wymagań eu-

requirements. Until the relevant legislation is fully adopted, businesses that wish to access the EU market must comply with two sets of requirements: Ukrainian and European legislation. For many companies, specific state-level measures will be necessary to stimulate the transition to European standards.

- The production structure is diversifying, albeit slowly. Farmers are looking for profitable niches, ranging from snails to hazelnuts. This will eventually make the agricultural sector more resilient to price and demand fluctuations in specific markets.
- Modern technologies are being introduced, including soil analysis (partly using remote sensing technologies), precision farming and the use of drones for the application of plant protection products. Although the pace of this process has slowed due to the war, these technologies can also help address existing challenges.

A logical question therefore arises: How can these two somewhat different agricultural sectors, those of Ukraine and Poland (the EU), be harmonised to ensure the most painless possible integration of Ukraine into the EU? In theory, steps should be taken both by Ukraine and Poland individually, as well as through joint measures. It would be inappropriate for us to give recommendations on Poland's agricultural policy; accordingly, we shall focus primarily on possible measures on the Ukrainian side, as well as on joint actions.

Measures on the Ukrainian side could include the following:

- Accelerating the adoption of EU legislation. In 2024, the European Commission assessed the degree of adaptation of Ukraine's legislation in the areas of agriculture and rural development at only one point (on a five-point scale), and in the area of food safety, veterinary and phytosanitary policy at 3 points. Although the latter score may appear relatively solid, much work still needs to be done in this area.

ropejskich. De facto, do czasu pełnego przyjęcia przepisów unijnych, zakłady, które chcą wejść na rynek UE, muszą spełniać dwa rodzaje wymagań – ukraińskie i europejskie. W przypadku wielu przedsiębiorstw potrzebne będzie zastosowanie przez państwo konkretnych środków stymulujących przejście na standardy europejskie

- Struktura produkcji ulega dywersyfikacji, choć proces ten przebiega powoli. Rolnicy poszukują dochodowych nisz, od ślimaków po orzechy laskowe. Dzięki temu sektor rolny stanie się bardziej odporny na wahania cen i popytu na niektórych konkretnych rynkach.
- Wprowadzane są nowoczesne technologie, takie jak analiza gleby (częściowo z wykorzystaniem technologii teledetekcyjnych), rolnictwo precyzyjne i stosowanie środków ochrony roślin za pomocą dronów. Chociaż proces ten uległ spowolnieniu z powodu wojny, może on również stanowić odpowiedź na istniejące wyzwania.

Powstaje więc logiczne pytanie: w jaki sposób można zharmonizować te dwa - nieco odmienne - sektory rolne, rolnictwo Ukrainy i rolnictwo Polski (UE), tak by zapewnić jak najłagodniejszą integrację Ukrainy z UE? Teoretycznie zarówno Ukraina, jak i Polska powinny podjąć odpowiednie kroki, a także wspólne działania. Nie byłoby właściwe, gdybyśmy udzielali rekomendacji dla polityki rolnej Polski. Dlatego skupimy się przede wszystkim na możliwych działaniach ze strony Ukrainy i na wspólnych działaniach.

Środki po stronie ukraińskiej mogą obejmować:

- Przyspieszenie procesu przyjmowania przepisów UE. W 2024 r. Komisja Europejska oceniła stopień dostosowania ukraińskiego prawodawstwa w zakresie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich na zaledwie 1 punkt (w pięciostopniowej skali), a w zakresie bezpieczeństwa żywności, weterynarii i fitosanitarnym na 3 punkty. Chociaż drugi wynik wygląda całkiem przyzwoicie, nadal pozostaje wiele do zrobienia.

- The process also involves adapting legislation and ensuring compliance by government agencies, businesses and the population. Greater recognition of this requirement is needed among both public- and private-sector actors. Measures to clarify and encourage the necessary changes are therefore highly advisable.
- Further steps are essential not only in agricultural policy and food safety, but also in areas such as the rule of law, anti-corruption, and the transparency and capacity of state institutions. This would support progress in the European integration process and provide incentives for attracting both domestic and foreign investment, since mutual capital penetration is one of the prerequisites for harmonious integration.
- Measures to minimise structural imbalances are also crucial. With the support of international partners, the Partial Loan Guarantee Fund for small farmers has been launched in Ukraine. There is also an online-based State Agrarian Register, which allows small farmers to apply for and receive support with reduced administrative burden. Work in this area should continue.

With regard to the joint activities of Ukraine and Poland, we can highlight the following:

- Promoting the creation of joint value chains. Measures at the national level (such as attracting investment, finding common market niches and identifying potential partners) would be highly advisable.
- A policy of clarifying and countering myths and disinformation that contribute to tensions and protests. There is no need to go into detail here, since these issues were discussed at a previous seminar². Suffice to say that such myths are present in both Poland and Ukraine.

2 This refers to the 182nd mBank-CASE Seminar on Polish and Ukrainian agriculture in a common Europe, which was held on 26 September 2024 (editor's note). A recording of the seminar is available at: <https://case-research.eu/events/182-mbank-case-seminar-polish-and-ukrainian-agriculture-in-a-united-europe/>. Articles based on the papers delivered at the seminar are published in the subsequent volume, the mBank-Case Seminar Proceedings, available at: <https://case-research.eu/publications/182nd-mbank-case-seminar-proceedings-polish-and-ukrainian-agriculture-in-a-common-europe/>

- Ponadto proces ten wymaga dostosowania przepisów prawnych i zapewnienia ich przestrzegania przez agencje rządowe, przedsiębiorstwa i społeczeństwo. Ta ostatnia kwestia powinna być w większym stopniu uwzględniona przez podmioty sektora publicznego i prywatnego. Wysoce wskazane jest podjęcie działań mających na celu wyjaśnienie i zachęcenie do wprowadzenia niezbędnych zmian.
- Konieczne są dalsze działania nie tylko w zakresie polityki rolnej i bezpieczeństwa żywności, ale także w takich kwestiach, jak praworządność, działania antykorupcyjne oraz przejrzystość i potencjał instytucji państwowych. Zapewni to postęp w procesie integracji europejskiej i stworzy zachęty do przyciągania inwestycji krajowych i zagranicznych, ponieważ wzajemna penetracja kapitałowa jest jednym z warunków harmonijnej integracji.
- Kluczowe znaczenie mają również działania mające na celu zminimalizowanie nierówności strukturalnych. Przy wsparciu partnerów międzynarodowych w Ukrainie uruchomiono Fundusz Częściowej Gwarancji Kredytowej dla drobnych rolników. Istnieje również internetowy Państwowy Rejestr Rolny, który umożliwia drobnym rolnikom ubieganie się o wsparcie i jego otrzymywanie przy ograniczonych obciążeniach administracyjnych. Należy kontynuować prace w tym zakresie.

Jeśli chodzi o wspólne działania Ukrainy i Polski, można wyróżnić następujące kwestie:

- Promowanie tworzenia wspólnych łańcuchów wartości. Bardzo wskazane byłyby działania na szczeblu krajowym, takie jak przyciąganie inwestycji, poszukiwanie wspólnych nisz rynkowych i identyfikowanie potencjalnych partnerów.
- Polityka wyjaśniania i eliminowania mitów oraz dezinformacji, które przyczyniają się do napięć i protestów. Nie będziemy wchodzić w szczegóły, ponieważ zostały one omówione podczas poprzedniego seminarium². Należy jedynie wspo-

2 Chodzi o 182. Seminarium mBank-CASE nt. Polskie i ukraińskie rolnictwo we wspólnej Europie, które się odbyło 26 września 2024 r. (przyp. red.). Nagranie seminarium jest dostępne tu: <https://case-research.eu/events/182-mbank-case-seminar-polish-and-ukrainian-agriculture-in-a-united-europe/>. Seminarium zwięzłono publikacją Zeszytu mBank-CASE, gdzie można znaleźć powstałe w jego wyniku teksty: <https://case-research.eu/publications/182nd-mbank-case-seminar-proceedings-polish-and-ukrainian-agriculture-in-a-common-europe/>

- Coordinating common positions between Ukraine and Poland on changes to the EU's Common Agricultural Policy. Given their partially divergent interests, this will be challenging; however, the sooner the process begins, the sooner an adequate outcome can be achieved.
- Gradual trade liberalisation. Significant steps have already been taken in this direction, including the DCFTA³ and autonomous trade measures. However, given the scale of Ukrainian agriculture, the complete opening of markets overnight could prove a shock to many businesses in both Poland and Ukraine. It is therefore advisable to pursue gradual integration. For example, this could include reducing the scope of exceptions to trade preferences and narrowing the scope of the emergency brake mechanism, as Ukrainian legislation is progressively approximated to EU law.

mniej, że mity te są obecne zarówno po stronie polskiej, jak i ukraińskiej.

- Koordynacja wspólnych stanowisk Ukrainy i Polski w sprawie zmian we wspólnej polityce rolnej UE. Biorąc pod uwagę częściowo odmienne interesy obu stron, będzie to trudny proces, ale im szybciej się rozpocznie, tym szybciej można będzie osiągnąć odpowiedni rezultat.
- Stopniowa liberalizacja handlu. W tym kierunku podjęto już znaczące kroki. Należą do nich DCFTA³ i autonomiczne środki handlowe. Jednak biorąc pod uwagę rozmiary ukraińskiego rolnictwa, całkowite otwarcie rynków z dnia na dzień mogłoby stanowić poważny wstrząs dla wielu przedsiębiorstw w Polsce i w Ukrainie. Dlatego wskazane jest prowadzenie stopniowej integracji. Mogłoby to na przykład obejmować ograniczenie zakresu wyjątków od preferencji handlowych i zawężanie zakresu systemu hamulca bezpieczeństwa, wraz z postępującym dostosowywaniem ukraińskiego ustawodawstwa do prawa UE.

1.4. What role can the CAP play in this process and what changes are needed?

The most sensitive issue that will arise in negotiations on Ukraine's accession to the EU will, quite naturally, be the scope of support for its agricultural producers. This issue can be divided into two components:

- the amount of support – for example, per-hectare payments;
- the structure of support for different categories of farms.

With regard to the amount of support, in the context of full integration into the EU (common inputs market, labour mobility), there is no economically sound argument for support levels to be lower in Ukraine than, for example, in other Eastern European countries.

1.4. Jaką rolę może odegrać WPR w tym procesie i jak należy ją zmienić?

Najbardziej drażliwą kwestią, która pojawi się podczas negocjacji w sprawie przystąpienia Ukrainy do UE, będzie oczywiście zakres wsparcia dla producentów rolnych w Ukrainie. Można go podzielić na dwa elementy:

- wysokość wsparcia, na przykład płatności do hektara;
- struktura wsparcia dla różnych kategorii gospodarstw rolnych.

Jeśli chodzi o wysokość wsparcia, w kontekście pełnej integracji z UE (wspólny rynek środków produkcji, mobilność siły roboczej) nie ma ekonomicznie uzasadnionego argumentu, dla którego powinno ono być niższe w Ukrainie niż np. w krajach Europy Wschodniej.

³ 3. DCFTA - Deep and Comprehensive Free Trade Area

³ DCFTA czyli *Deep and Comprehensive Free Trade Area* - Pogłębiona i Kompleksowa Strefa Wolnego Handlu (przyj. red.).

The structure of support measures is a more complicated issue. Any differentiation of support (having it dependent on farm size) should be applied horizontally across the entire EU. After all, agricultural holdings are present not only in Ukraine but also in other European countries, even if on a smaller scale (for example, in the sugar industry, grain trade and some other sectors). It should be clear that such differentiation will complicate administration, as it may sometimes be difficult to verify the actual organisational and legal structures involved. For example, a small farmer may formally cultivate the land while a third-party supplier provides land-cultivation and marketing services. In such a case, the third party will retain most of the income, while the farmer will receive per-hectare payments. A more appropriate model would be one in which small farmers receive funds through specifically targeted programmes, including those aimed at eliminating market distortions, alongside some basic support available to all farms.

The areas of support constitute a more interesting matter. In our opinion, the focus should increasingly be on overcoming future challenges. We are all witnessing technological change at a historically rapid pace; it is easy to imagine that, at some point (the only question is when), a tractor driver will evolve into a machine operator, capable of performing tasks remotely and not limited to operating a single machine. It is equally easy to imagine that, in the near future, artificial intelligence will be able to identify plant or animal diseases from images or test results, and recommend the most appropriate treatments under given weather conditions (with automatic access to location-specific weather forecasts), or even generate the required formulations automatically.

The question of whether farmers in the EU and Ukraine are ready for future changes is rhetorical. Attempting to fence ourselves off from progress would be not only difficult but also inadvisable. Policymakers' task is not to predict technological change, but to ensure the rapid diffusion of innovation in order to preserve competitiveness.

Struktura środków wsparcia jest bardziej złożoną kwestią. Jakikolwiek zróżnicowanie wsparcia (uzależnienie go od wielkości gospodarstwa) powinno mieć charakter horyzontalny dla całej UE. Holdingi rolne istnieją bowiem nie tylko w Ukrainie, ale także w innych krajach europejskich, choć na mniejszą skalę (na przykład w przemyśle cukrowniczym, handlu zbożem i niektórych innych sektorach). Należy mieć świadomość, że takie zróżnicowanie skomplikuje zarządzanie systemem wsparcia, ponieważ czasami trudno będzie zweryfikować strukturę organizacyjną i prawną przedsiębiorstw rolnych. Na przykład mały rolnik może formalnie uprawiać ziemię, a zewnętrzny dostawca będzie świadczył mu usługi związane z uprawą ziemi i marketingiem. W takim przypadku strona trzecia zatrzyma większość dochodów, a rolnik otrzyma płatności do hektara. Bardziej odpowiednie byłoby opracowanie modelu, w którym drobni rolnicy otrzymywaliby środki w ramach specjalnie ukierunkowanych programów, w tym programów mających na celu wyeliminowanie zakłóceń na rynku, oprócz podstawowego wsparcia dla wszystkich.

Kwestia obszarów wsparcia jest bardziej interesująca. Naszym zdaniem powinno ono skupiać się bardziej na pokonywaniu przyszłych wyzwań. Wszyscy jesteśmy świadkami zmian technologicznych, które następują w najszybszym historycznie tempie. Łatwo sobie wyobrazić, że za jakiś czas (pytanie tylko kiedy) kierowca ciągnika stanie się operatorem maszyny i będzie mógł wykonywać pracę zdalnie i nieograniczoną do jednej tylko maszyny. Równie łatwo można sobie wyobrazić, że za jakiś czas (a ten czas może nadejść bardzo szybko) sztuczna inteligencja będzie w stanie zidentyfikować chorobę roślin lub zwierząt na podstawie zdjęcia lub badań i zalecić, jakie preparaty najlepiej stosować w określonych warunkach pogodowych (automatycznie mając dostęp do prognozy pogody dla danej lokalizacji), a nawet automatycznie wytworzyć wymagane preparaty.

Pytanie, czy rolnicy w UE i w Ukrainie są gotowi na przyszłe zmiany, jest retoryczne. Trudno będzie ochronić się przed postępowaniem, ale także nie jest to wskazane. Zadaniem decydentów politycznych nie jest przewidywanie zmian technologicznych, ale zapewnienie przyspieszonego transferu innowacji w celu zachowania konkurencyjności.

At this stage, we would point out only two critical areas of future agricultural policy:

- stimulating the diffusion of technological innovation;
- stimulating the transfer of competencies and knowledge, especially among small farmers.

There is also broad consensus among scientists and experts regarding the appropriate focus of support, namely public services and public goods, addressing market failures, and related areas.

We believe that the competitiveness of the European agricultural sector, including that of Ukraine, will largely depend on whether these steps are implemented – and if so, how effectively.

Summary

Ukraine's gradual integration into the EU is naturally challenging, especially in the agricultural sector, given the size of Ukraine's territory and the scale of agricultural production. Some major actors in the EU's agricultural sector (particularly in Poland) partly oppose this process for both objective and subjective reasons.

In our opinion, experts and governmental officials should make the necessary efforts to reconcile conflicting interests and, where possible, proactively address emerging challenges in order to minimise negative consequences, such as public protests. This paper sets out the authors' view on the range of actions that could be taken within the scope of the issues discussed.

Na tym etapie wskazujemy tylko dwa kluczowe obszary polityki rolnej na przyszłość:

- Stymulowanie dyfuzji innowacji technologicznych;
- Stymulowanie transferu kompetencji i wiedzy, zwłaszcza wśród drobnych rolników.

Ponadto naukowcy i eksperci są niemal jednomyślni co do tego, w jakie obszary należy inwestować wsparcie: chodzi o usługi publiczne i dobra publiczne, przezwyciężanie niedoskonałości rynku itp.

Uważamy, że konkurencyjność europejskiego sektora rolnego, w tym Ukrainy, będzie w dużej mierze zależała od tego, czy działania te zostaną wdrożone, a jeśli tak, to z jakim powodzeniem.

Podsumowanie

Stopniowa integracja Ukrainy z UE stanowi oczywiście wyzwanie, zwłaszcza w sektorze rolnym, biorąc pod uwagę wielkość terytorium Ukrainy i skalę produkcji rolnej. Niektórzy poważni gracze w sektorze rolnym UE (głównie w Polsce) częściowo sprzeciwiają się temu z obiektywnych i subiektywnych powodów.

Naszym zdaniem eksperci i urzędnicy państwowi powinni podjąć niezbędne działania tak by pogodzić sprzeczne interesy i, tam gdzie to możliwe, aktywnie reagować na wyzwania, aby zminimalizować negatywne konsekwencje, takie jak protesty społeczne. Niniejszy dokument przedstawia opinię autorów na temat tego, jakie działania można podjąć w ramach omawianych kwestii.

Chapter 2. The Future of the CAP: How Can it Address Internal and Global Challenges?¹

Rozdział 2. Przyszła wspólna polityka rolna – jak powinna odpowiadać na wyzwania wewnętrzne i globalne?¹

2.1. CAP background and reforms

The roots of European Common Agricultural Policy (CAP) go back to the early 1960s. Following the devastation of World War II, Europe took decisive steps towards a peaceful and united future. To restore the social and economic fabric, the six founding countries of what was then the European Communities began talks on a common approach to agriculture. The farming sector played a significant role in the post-war European economy. However, it was characterised by a number of structural challenges, including low food production, income for farmers that was significantly lower than in other sectors, the need to ensure easy access to food and raise productivity, and non-harmonised national agricultural policies, which led to differences in competitive conditions. In 1962, the CAP was introduced with the aims of increasing agricultural productivity, ensuring a fair standard of living for farmers, guaranteeing the availability of supplies, stabilising the markets, establishing a secure supply chain with reasonable prices and harmonising competition rules across all countries.

To achieve these goals, an economic system of price and market support was put in place. This mechanism provided farmers with guaranteed prices for their products, introduced tariffs on external products, and allowed for state intervention in the event of market prices falling below predetermined levels.

Since 1962, the CAP has undergone six major modernisations and adaptations to changing market-related, social and environmental circumstances.

¹ The paper was written in December 2024 and updated in November 2025.

2.1. Kontekst i reformy WPR

Korzenie wspólnej polityki rolnej (WPR) sięgają początku lat 60. XX wieku. Po zniszczeniach II wojny światowej Europa podjęła zdecydowane kroki w kierunku pokojowej i zjednoczonej przyszłości. Aby odbudować strukturę społeczną i gospodarczą, sześć krajów założycielskich ówczesnych Wspólnot Europejskich rozpoczęło rozmowy na temat wspólnego podejścia do rolnictwa. Sektor rolniczy odgrywał znaczącą rolę w powojennej gospodarce europejskiej, ale charakteryzował się: niską produkcją żywności, dochodami rolników znacznie niższymi niż w innych sektorach, potrzebą zapewnienia łatwego dostępu do żywności i zwiększenia wydajności, niezharmonizowaną polityką rolną poszczególnych krajów, co prowadziło do różnic w warunkach konkurencji. W 1962 r. wprowadzono WPR, której cele były następujące: zwiększenie wydajności rolnictwa, zapewnienie rolnikom godziwego poziomu życia, zagwarantowanie dostępności dostaw, stabilizacja rynków, ustanowienie bezpiecznego łańcucha dostaw z rozsądnymi cenami, harmonizacja zasad konkurencji we wszystkich krajach.

Aby osiągnąć te cele, wprowadzono system wsparcia cenowego i rynkowego. Mechanizm ten zapewniał rolnikom gwarantowaną cenę za ich produkty, wprowadzał cła na produkty zewnętrzne oraz umożliwiał interwencję państwa w przypadku spadku cen rynkowych.

Od 1962 r. WPR przeszła sześć poważnych modernizacji i dostosowań do nowych warunków: rynkowych, społecznych i środowiskowych.

¹ Artykuł został napisany w grudniu 2024 r. i zaktualizowany w listopadzie 2025 r.

In the context of growing public concern about climate change and environmental challenges, the latest CAP reform (since 2021) has placed a particular emphasis on green requirements. Funding has been made even more conditional on compliance with EU environmental and climate legislation. In addition, the reform has introduced various incentives for greener practices, both within direct payments (through a new form of support for green measures, the “eco-schemes”) and under rural development policy.

In recent years, both global and European agriculture has been exposed to unexpected crises, including disrupted or distorted supply chains as a result of the Covid-19 pandemic, natural disasters caused by climate change, regional conflicts and tensions, unstable markets, rising energy prices followed by higher prices for fertilisers and other production inputs, as well as high inflation. Rising production costs, combined with the prospect of additional costs associated with the implementation of “greening” in agriculture, have pushed thousands of European farmers onto the streets in protest.

2.2. Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture

With the aim of responding to farmers’ expectations and mitigating the protests, in January 2024 the President of the European Commission, Ursula von der Leyen, launched the Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture (European Commission [EC] 2024a). On 4 September 2024, the final report of this initiative was presented (EC 2024b). Although it met with a lukewarm reception among many farmers and their organisations, the report sets out a general vision of European agriculture that is intended to inform the development of a new vision for food and farming in Europe and to influence the new CAP.

How the CAP of the future has been addressed in the report is outlined below.

The current policy needs to be changed to meet present and future challenges and to accelerate the ongoing

W kontekście rosnącego zainteresowania opinii publicznej zmianami klimatycznymi i wyzwaniem środowiskowymi, najnowsza reforma WPR (wdrażana od 2021 r.) kładzie szczególny nacisk na wymogi środowiskowe. Finansowanie jest teraz jeszcze bardziej uzależnione od przestrzegania unijnych przepisów dotyczących środowiska i klimatu. Ponadto reforma wprowadziła różne zachęty za korzystne dla środowiska praktyki, zarówno w ramach płatności bezpośrednich (z nowym rodzajem wsparcia dla działań ekologicznych, tzw. „ekoschematy”), jak i w ramach rozwoju obszarów wiejskich.

W ostatnich latach zarówno światowe, jak i europejskie rolnictwo doświadczyło nieoczekiwanych kryzysów, takich jak przerwanie lub zakłócenie łańcuchów dostaw w wyniku pandemii COVID-19, klęski żywiołowe spowodowane zmianami klimatu, konflikty i napięcia regionalne, niestabilność rynków, wzrost cen energii, a w konsekwencji – wysokie ceny nawozów i innych środków produkcji, wysoka inflacja itp. Rosnące koszty produkcji, w połączeniu z perspektywą dodatkowych kosztów związanych z wdrożeniem wymogów tzw. „zazieleniania” w rolnictwie, skłoniły tysiące europejskich rolników do wyjścia na ulice w ramach protestów.

2.2. Strategiczny dialog na temat przyszłości rolnictwa UE

Aby sprostać oczekiwaniom rolników i złagodzić protesty, przewodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen zainicjowała w styczniu 2024 r. strategiczny dialog na temat przyszłości rolnictwa w UE (EC 2024a). W dniu 4 września 2024 r. przedstawiono raport końcowy tej inicjatywy (EC 2024b). Chociaż spotkał się on z umiarkowanym przyjęciem ze strony wielu rolników i ich organizacji, raport przedstawia ogólną wizję rolnictwa europejskiego, która ma służyć jako punkt odniesienia dla opracowania nowej wizji żywności i rolnictwa w Europie oraz wpłynąć na kształt przyszłej WPR.

W raporcie kwestię przyszłej WPR ujęto w następujący sposób:

Obecna polityka wymaga zmian, aby sprostać obecnym i przyszłym wyzwaniom oraz przyspieszyć trwającą trans-

transition of agri-food systems towards more sustainable, competitive, profitable and diverse futures. This is also essential for making the CAP fit for purpose in the context of the EU's enlargement process. Taking this into account, the future CAP should focus on three central objectives: (1) providing socio-economic support targeting the farmers who need it most; (2) promoting positive environmental, social and animal welfare outcomes for society; and (3) invigorating enabling conditions for rural areas.

Depending on farmers' economic viability, the CAP's delivery of income support for certain active farmers should be much more targeted. This dedicated support should prevent farm abandonment and help ensure that farmers can have a decent income, targeting those most in need, in particular small and medium farms, young farmers, new entrants and farms located in areas with natural constraints. Environmental payments designed to reward and incentivise farmers to establish and to continue providing ecosystem services should go beyond what is required by EU legislation and pursue a high level of ambition, within a framework linked to quantifiable results and based on robust indicators.

Achieving the EU's objectives in terms of agriculture and food production, rural development, climate neutrality and the restoration of biodiversity requires a dedicated and commensurate budget that is aligned with these ambitions and reflects their balanced and equal importance. Financial support to environmental and climate actions will need to substantially increase annually throughout the following two CAP periods, starting from the current share of budget for eco-schemes and agri-environmental and climate instruments (EC 2024b, Part C.1.3.).

The Common Agricultural Policy after 2027 should aim to address the evolving challenges of climate change, global food security, biodiversity loss and rural development, while ensuring the competitiveness and sustainability of European agriculture.

formację systemów rolno-żywnościowych w kierunku bardziej zrównoważonej, konkurencyjnej, dochodowej i zróżnicowanej przyszłości. Ma to również zasadnicze znaczenie dla dostosowania WPR do celów procesu rozszerzenia UE. Biorąc to pod uwagę, przyszła WPR powinna koncentrować się na następujących głównych celach: (1) zapewnienie wsparcia społeczno-gospodarczego skierowanego do rolników, którzy najbardziej go potrzebują; (2) promowanie pozytywnych skutków dla środowiska, społeczeństwa i dobrostanu zwierząt; oraz (3) tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi obszarów wiejskich.

W zależności od sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych WPR powinna w znacznie większym stopniu ukierunkować udzielanie wsparcia dochodowego dla określonych kategorii aktywnych rolników. Takie ukierunkowane wsparcie powinno zapobiegać zaprzestawaniu działalności rolniczej oraz pomagać w zapewnieniu rolnikom godziwych dochodów, koncentrując się na tych, którzy najbardziej go potrzebują. To wsparcie powinno być kierowane w szczególności do małych i średnich gospodarstw rolnych, młodych rolników, nowych uczestników rynku oraz gospodarstw położonych na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Płatności środowiskowe, których celem jest wynagradzanie rolników i zachęcanie ich do świadczenia usług ekosystemowych oraz kontynuowania ich świadczenia, powinny wykraczać poza wymogi prawodawstwa UE i cechować się wysokim poziomem ambicji w ramach systemu powiązanego z wymiernymi wynikami i opartego na solidnych wskaźnikach.

Osiągnięcie celów UE w zakresie rolnictwa i produkcji żywności, rozwoju obszarów wiejskich, neutralności klimatycznej i przywrócenia różnorodności biologicznej wymaga odrębnego i proporcjonalnego budżetu, który odpowiada wszystkim ambicjom w sposób zrównoważony i równorzędny. Wsparcie finansowe dla działań na rzecz środowiska i klimatu będzie musiało znacznie wzrosnąć w ciągu dwóch kolejnych okresów WPR, począwszy od obecnego udziału budżetu przeznaczonego na ekoschematy oraz instrumenty rolnośrodowiskowe i klimatyczne (EC 2024b, część C.1.3.).

Wspólna polityka rolna (WPR) po 2027 r. powinna mieć na celu sprostanie ewoluującym wyzwaniom związanym ze zmianami klimatu, globalnym bezpieczeństwem żywnościowym, utratą różnorodności biologicznej i rozwojem obszarów wiejskich, przy jednoczesnym zapewnieniu konkurencyjności i zrównoważonego rozwoju europejskiego rolnictwa.

2.3. Multiannual Financial Framework for 2028–2034

On 16 July 2025, the European Commission presented its proposal for an ambitious and dynamic Multiannual Financial Framework (MFF) for 2028–2034 (EC 2025a), amounting to almost EUR 2 trillion (equivalent to an average of 1.26% of the EU's gross national income over the period 2028–2034). This framework will equip Europe with a long-term investment budget matching its ambitions to be an independent, prosperous, secure and thriving society and economy over the coming decade. The Commission is focusing on the following key features of the new MFF:

- More flexibility across the budget, so that Europe has the capacity to act – and react – quickly when circumstances change unexpectedly or when new policy priorities need to be addressed;
- Simpler, more streamlined and harmonised EU financial programmes, so that citizens and companies can easily find and access funding opportunities;
- A budget tailored to local needs, with National and Regional Partnership Plans for investments and reforms, delivering targeted impact where it matters most and ensuring faster and more flexible support for economic, social and territorial cohesion across the Union;
- A powerful boost to competitiveness, enabling Europe to secure supply chains, scale up innovation and lead the global race for clean and smart technology;
- A balanced package of new own resources that ensures adequate revenues for the priorities while minimising pressure on national public finances.

2.3. Wieloletnie ramy finansowe na lata 2028–2034

W dniu 16 lipca 2025 r. Komisja Europejska przedstawiła propozycję dotyczącą ambitnych i dynamicznych wieloletnich ram finansowych (WRF) na lata 2028–2034 (EC 2025a) o wartości prawie 2 bln EUR (tj. średnio 1,26 % dochodu narodowego brutto UE w latach 2028–2034). Ramy te zapewnią Europie długoterminowy budżet inwestycyjny odpowiadający jej ambicjom, aby w nadchodzącej dekadzie być niezależnym, prosperującym, bezpiecznym i prężnie rozwijającym się społeczeństwem i gospodarką. Komisja koncentruje się na następujących kluczowych cechach nowych WRF:

- Większa elastyczność budżetu, dzięki czemu Europa będzie miała możliwość szybkiego działania i reagowania w przypadku nieoczekiwanych zmian okoliczności lub konieczności zajęcia się nowymi priorytetami politycznymi;
- Prostsze, bardziej usprawnione i zharmonizowane programy finansowe UE, dzięki czemu obywatele i przedsiębiorstwa będą mogli łatwo znaleźć możliwości finansowania i uzyskać do nich dostęp;
- Budżet dostosowany do lokalnych potrzeb, obejmujący krajowe i regionalne plany partnerstwa na rzecz inwestycji i reform, zapewniający ukierunkowane oddziaływanie tam, gdzie ma to największe znaczenie, oraz gwarantujący szybsze i bardziej elastyczne wsparcie na rzecz większej spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej w całej Unii;
- Silny impuls dla wzmocnienia konkurencyjności, aby Europa mogła zabezpieczyć łańcuchy dostaw, zwiększyć skalę innowacji i przewodzić globalnemu wyścigowi w dziedzinie czystych i inteligentnych technologii;
- Zrównoważony pakiet nowych zasobów własnych, który zapewni odpowiednie dochody na realizację priorytetów, minimalizując jednocześnie presję na krajowe finanse publiczne.

On 17 July 2025, the European Commission published its proposal for a simpler, more targeted and future-oriented Common Agricultural Policy for the period after 2027 (EC 2025b). Under the Commission's proposal, the new CAP would be merged into the proposed National and Regional Partnership Fund (NRPF) along with all other shared management funds through which Member States currently receive pre-allocated amounts. Under this arrangement, there would be only one pre-allocated (so-called) envelope for Member States. There would be a minimum ring-fenced amount for what is now referred to as CAP income support interventions of EUR 295.7 billion. However, the final amount allocated to CAP interventions would depend on how Member States allocate their NRPF resources in their NRP Plans. The legislative proposal will be submitted to the European Parliament and the Council for adoption. The CAP post-2027 is set to run for seven years, from 2028 to 2034.

This proposal has met with a very unfavourable reception among European farmers' organisations. Copa-Cogeca, representing farmers and agricultural cooperatives, has stated that the proposals presented by the European Commission for the next Multiannual Financial Framework (2028–2034) and the reform of the Common Agricultural Policy contain at least ten conditions that they deem unacceptable (Social Economy News 2025). The organisation warns that, unless the text is substantially revised, it will work to prevent its adoption.

The European Parliament adopted a position in September 2025 (EP 2025) in which it opposes some of the radical changes proposed by the EC and seeks to maintain a strong, dedicated agricultural policy, as well as to keep the CAP separate with a dedicated budget. It also opposes this policy's integration into the MFF and its exposure to competition with other funds. The EP emphasises that food security and farm profitability are key elements of EU security policy.

Following the farmers' disapproval and clear signals from the EU Parliament, the President of the European Commission, Ursula von der Leyen, opened the discus-

W dniu 17 lipca 2025 r. Komisja Europejska opublikowała wniosek dotyczący prostszej, bardziej ukierunkowanej i zorientowanej na przyszłość wspólnej polityki rolnej (WPR) na okres po 2027 r. (WE 2025b). Zgodnie z wnioskiem Komisji nowa WPR zostanie włączona do proponowanego Funduszu Partnerstwa Krajowego i Regionalnego (FPKR), wraz ze wszystkimi innymi funduszami zarządzanymi wspólnie, w ramach których państwa członkowskie otrzymują obecnie z góry przydzielone kwoty. W ramach nowych ustaleń, dla państw członkowskich przewidziano tylko jedną z góry przydzieloną pulę środków. Kwota minimalna, przeznaczana na obecnie określane jako „interwencje WPR w zakresie wsparcia dochodów”, ma wynieść 295,7 mld EUR. Ostateczna kwota przeznaczona na interwencje WPR będzie jednak zależała od tego, w jaki sposób państwa członkowskie rozdziela swoje zasoby z FPKR w swoich Planach Partnerstwa Krajowego i Regionalnego (PPKR). Wniosek ustawodawczy zostanie przedłożony Parlamentowi Europejskiemu i Radzie do przyjęcia. WPR po 2027 r. ma obowiązywać przez 7 lat, od 2028 r. do 2034 r.

Propozycja ta spotkała się z bardzo negatywnym odbiorem europejskich organizacji rolniczych. Copa-Cogeca, reprezentująca rolników i spółdzielnie rolnicze, przyjęła stanowisko, że propozycje przedstawione przez Komisję Europejską dotyczące kolejnych wieloletnich ram finansowych (2028–2034) oraz reformy wspólnej polityki rolnej (WPR) zawierają co najmniej dziesięć warunków, które uznaje za nie do przyjęcia (Social Economy News 2025). Organizacja ostrzega, że jeśli tekst nie zostanie gruntownie zmieniony, będzie działać na rzecz zapobieżenia jego przyjęciu.

We wrześniu 2025 r. Parlament Europejski przyjął stanowisko (EP 2025), w którym sprzeciwia się niektórym radykalnym zmianom zaproponowanym przez KE i dąży do utrzymania silnej, dedykowanej polityki rolnej oraz kontynuacji WPR jako odrębnej polityki z odrębnym budżetem, sprzeciwiając się jej włączeniu do wieloletnich ram finansowych i konkurencji z innymi funduszami. PE podkreśla, że bezpieczeństwo żywnościowe i rentowność gospodarstw rolnych są kluczowymi elementami polityki bezpieczeństwa UE.

W następstwie negatywnej reakcji rolników i jasnych sygnałów ze strony Parlamentu Europejskiego prze-

sion on possible amendments to the MFF during the European Parliament's plenary debate on 12 November. At the time of updating this text in November 2025, the debate remains ongoing, and some small concessions regarding the role of the regions and agricultural policy have been proposed, but without calling into question their amalgamation into a single fund or the division of the budget into national plans.

There are currently divergent visions for the future of the CAP after 2027. Negotiations are ongoing, and the final shape of the policy will be the outcome of a difficult compromise between the two institutions (European Commission and European Parliament), as well as the position taken by the Council of the European Union (Member States).

2.4. Accession of Ukraine to the EU in the context of CAP

Ukraine's accession to the EU is inevitable and necessary from a geopolitical point of view. The integration of the Ukrainian agricultural sector into the European single market is one of the biggest challenges for both the current and the future EU Common Agricultural Policy. A smooth implementation of this process requires efforts and reforms by all partners.

It is important to emphasise that Ukraine first needs to survive as an independent country before acceding to the EU. The damage caused by the war is immense. According to the World Bank (World Bank 2023), total recovery and reconstruction would require USD 486 billion in the period 2024–2034, including USD 56 billion for the reconstruction of the agricultural sector.

In 2024, the EU established the Ukraine Facility (EC 2024c) to help Ukraine in its recovery, reconstruction and modernisation efforts; this new support mechanism is in force for the years 2024–2027. The Ukraine Facility is a dedicated instrument that allows the EU to provide Ukraine with up to EUR 50 billion in stable and predictable financial support during this period.

wodnicząca Komisji Europejskiej Ursula von der Leyen podczas debaty plenarnej w Parlamencie Europejskim w dniu 12 listopada otworzyła dyskusję na temat ewentualnych zmian w wieloletnich ramach finansowych. W momencie aktualizacji niniejszego tekstu w listopadzie 2025 r. debata pozostaje w toku i proponuje się pewne niewielkie ustępstwa w zakresie roli regionów i polityki rolnej, ale bez kwestionowania ich połączenia w jeden fundusz i podziału budżetu na plany krajowe.

Obecnie istnieją rozbieżne wizje przyszłości WPR po 2027 r. Negocjacje trwają, a ostateczny kształt polityki będzie wynikiem trudnego kompromisu między dwiema instytucjami (Komisją Europejską i Parlamentem Europejskim), a także stanowiskiem Rady Unii Europejskiej (państw członkowskich).

2.4. Przystąpienie Ukrainy do UE w kontekście WPR

Przystąpienie Ukrainy do UE jest nieuniknione i konieczne z geopolitycznego punktu widzenia. Integracja ukraińskiego sektora rolnego z europejskim jednolitym rynkiem stanowi jedno z największych wyzwań zarówno dla obecnej, jak i przyszłej wspólnej polityki rolnej UE. Płynne wdrożenie tego procesu wymaga wysiłków i reform ze strony wszystkich partnerów.

Należy podkreślić, że Ukraina musi najpierw przetrwać jako niepodległe państwo, zanim przystąpi do UE. Szkody spowodowane wojną są ogromne. Według Banku Światowego (World Bank 2023) całkowita odbudowa i rekonstrukcja będzie wymagać 486 mld USD w latach 2024–2034, w tym 56 mld USD trzeba będzie przeznaczyć na odbudowę sektora rolnego.

W 2024 r. UE ustanowiła instrument na rzecz Ukrainy (*Ukraine Facility*) (EC 2024c), aby wesprzeć ten kraj w działaniach na rzecz odbudowy, rekonstrukcji i modernizacji; nowy mechanizm wsparcia obowiązuje w latach 2024–2027. Instrument na rzecz Ukrainy jest dedykowanym instrumentem, który pozwoli UE zapewnić Ukrainie stabilne i przewidywalne wsparcie finansowe w wysokości do 50 mld EUR w tym okresie.

Although presently stifled and constrained by the war, the agricultural sector remains vital for Ukraine, accounting for 7.4% of GDP (IFAD 2025) and 63.5% (in 2023) of total foreign currency income from exports (Kovalenko et al 2024). It can therefore be stated that Ukraine's agricultural sector has become strategic from the perspective of replenishing foreign exchange reserves and accumulating foreign currency funds.

There is great potential in Ukraine's agriculture because of the soil quality and the structure of farms, where medium-sized and large farms prevail. Implementation of the Ukrainian Strategy of Development of Agriculture and Industrial Sector (available at: Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine 2023) could really boost this sector once the war is over.

With a developed agricultural sector (after its necessary reconstruction and modernisation), Ukraine will be a strong asset enhancing the EU's food security and position on the global food market. In order to tap this opportunity for the benefit of the entire European Union, there needs to be constructive and fact-based dialogue, particularly as such potential is stirring fear among many European farmers.

It is therefore extremely important to prepare well for the accession talks with Ukraine.

The new EU financial perspective should respond to the new challenges arising from, among other things, the commencement of accession talks, above all with Ukraine. This is a huge challenge for European agriculture. Europe has, in a sense, already had a foretaste of what might happen. The unrestricted opening of the EU market to agricultural products from Ukraine, combined with a general collapse of world market prices, led to massive protests by farmers – particularly in countries bordering Ukraine. In economic terms, Ukraine is already in the European Union, but its agricultural goods are not produced to the standards and norms that apply to EU farmers.

To what extent we will be able to neutralise the threats and take advantage of the opportunities will depend on

Sektor rolny, obecnie stłumiony i ograniczony przez wojnę, nadal ma kluczowe znaczenie dla Ukrainy, ponieważ stanowi 7,4 proc. PKB (IFAD 2025) i 63,5 proc. (w 2023 r.) całkowitych dochodów walutowych z eksportu (Kovalenko et al. 2024). W związku z tym można stwierdzić, że sektor rolniczy Ukrainy stał się strategiczny z punktu widzenia uzupełniania rezerw walutowych i gromadzenia środków walutowych.

Potencjał ukraińskiego rolnictwa jest duży ze względu na jakość gleby i strukturę gospodarstw, w której dominują (po względem wielkości produkcji) gospodarstwa średniej wielkości i duże. Wdrożenie ukraińskiej strategii rozwoju rolnictwa i sektora przemysłowego (dostępna na stronie: Ministerstwo Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy 2023) może znacząco pobudzić ten sektor po zakończeniu wojny.

Ukraina, dysponująca rozwiniętym sektorem rolnym (po niezbędnej odbudowie i modernizacji), będzie silnym atutem wzmacniającym bezpieczeństwo żywnościowe UE i jej pozycję na światowym rynku żywności. Aby wykorzystać tę szansę z korzyścią dla całej UE, potrzebny jest konstruktywny dialog oparty na faktach, zwłaszcza że tak duży potencjał budzi obawy wielu europejskich rolników.

Dlatego niezwykle ważne jest dobre przygotowanie się do rozmów akcesyjnych z Ukrainą.

Nowa perspektywa finansowa UE powinna odpowiadać na nowe wyzwania, które wynikają między innymi z rozpoczęcia rozmów akcesyjnych, przede wszystkim z Ukrainą. Jest to ogromne wyzwanie dla europejskiego rolnictwa. Europa miała już w pewnym sensie przedsmak tego, co może się wydarzyć. Nieograniczone otwarcie rynku UE na produkty rolne z Ukrainy, w połączeniu z ogólnym załamaniem cen na rynku światowym, doprowadziło w 2023 r. do masowych protestów rolników, zwłaszcza w krajach sąsiadujących z Ukrainą. Pod względem gospodarczym Ukraina już należy do Unii Europejskiej, ale jej produkty rolne nie są wytwarzane zgodnie ze standardami i normami obowiązującymi rolników UE.

To, w jakim stopniu będziemy w stanie zneutralizować zagrożenia i wykorzystać szanse, będzie zależało od dobrze dostosowanych polityk krajowych, wspieranych

how well tailored national policies, supported by the CAP and other EU support instruments, are.

2.5. Polish EU Council Presidency, January–June 2025

The Polish presidency coincided with the start of work by the new European Commission in January 2025. Poland took over the presidency of the Council of the European Union at a time of global uncertainty and concern, with increasing geopolitical tensions, the erosion of the rules-based international order, and hybrid attacks targeting European democracy and security.

During the Polish presidency, the focus was on activities strengthening European security in all its dimensions: defence and security, protection of people and borders, resistance to foreign interference and disinformation, ensuring security and freedom of business, energy transition, health security and competitive and resilient agriculture.

In the area of agriculture, the Polish presidency continued the policy debate on the Vision for Agriculture and Food announced by the Commission (EC 2025c). The discussion contributed to determining the shape of the CAP after 2027. Future CAP solutions will be crucial for food security and stabilising farmers' incomes. They must also foster the building and maintenance of a competitive and resilient European agriculture sector, and the development of rural areas.

The integration of Ukraine into the EU is and will continue to be, without a doubt, one of the major challenges for the Commission. The continuation of the accession negotiations with Ukraine and the opening of discussions on the new Common Agricultural Policy after 2027 were therefore among the most important tasks during the Polish Presidency.

przez WPR i inne instrumenty wsparcia ustanowione przez Unię Europejską.

2.5. Polska prezydencja w Radzie UE, styczeń–czerwiec 2025 r.

Początek polskiej prezydencji zbiegł się w czasie z rozpoczęciem prac nowej Komisji Europejskiej w styczniu 2025 r. Polska objęła przewodnictwo w Radzie Unii Europejskiej w okresie globalnej niepewności i niepokoju, nasilających się napięć geopolitycznych, erozji opartego na ustalonych zasadach porządku międzynarodowego oraz hybrydowych ataków wymierzonych w europejską demokrację i bezpieczeństwo.

Podczas polskiej prezydencji skupiono się na działaniach wzmacniających bezpieczeństwo europejskie we wszystkich jego wymiarach: obronności i bezpieczeństwie, ochronie ludzi i granic, przeciwdziałaniu zagranicznej ingerencji i dezinformacji, zapewnieniu bezpieczeństwa i swobody prowadzenia działalności gospodarczej, transformacji energetycznej, bezpieczeństwie zdrowotnym oraz konkurencyjnym i odpornym rolnictwie.

W dziedzinie rolnictwa polska prezydencja kontynuowała debatę polityczną na temat ogłoszonej przez Komisję wizji rolnictwa i żywności (EC 2025c). Dyskusja ta przyczyniła się do określenia kształtu WPR po 2027 r. Przyszłe rozwiązania w zakresie WPR będą miały kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa żywnościowego i stabilizacji dochodów rolników. Muszą one również sprzyjać budowaniu i utrzymaniu konkurencyjnego i odpornego rolnictwa europejskiego oraz rozwojowi obszarów wiejskich.

Niewątpliwie, integracja Ukrainy z UE jest i pozostanie jednym z głównych wyzwań dla Komisji. Dlatego też kontynuacja negocjacji akcesyjnych z Ukrainą oraz rozpoczęcie dyskusji na temat nowej wspólnej polityki rolnej po 2027 r. były jednymi z najważniejszych zadań podczas polskiej prezydencji.

2.6. Integration of Ukraine with the EU

In September 2025, Ukraine reached an important milestone on its path to EU accession with the completion of the bilateral screening with the European Commission. This process began in July 2024, and its rapid completion was enabled by Ukraine's dedication, professionalism and motivation to deliver on reforms, align with EU standards, and join the EU family. The screening process involves the entire public administration, with topics ranging from food safety standards and clean water to support for farmers. It is a key part of EU accession negotiations, and its successful conclusion brings Ukraine one step closer to joining the EU. During the bilateral screening, the Commission and Ukraine carried out a thorough examination of each policy field (also known as negotiation chapters) and Ukraine's compliance with the EU *acquis* in each area, and Ukraine set out clear plans for aligning with the rules. This process enables the Commission to determine how well prepared Ukraine is for membership and forms an important technical basis for further progress in the negotiations.

However, it should be noted that there are concerns among Polish businesses and farmers about the possible consequences of Ukraine's EU integration. From a Polish perspective, Ukraine's potential to fundamentally reshape the European agricultural (and energy) market will require a reform of the EU's Common Agricultural Policy. Due to its size, soil conditions, and the overall strength of its agricultural sector, Ukraine would quickly dominate the European market and pose fierce competition to other Member States while simultaneously benefiting from EU CAP and cohesion funds. Current fears about the future of Polish agriculture resonate within society. However, there is some optimism in estimates that the risk to the Polish economy is limited since Poland's agricultural sector has already consolidated over the last decades and is successfully competing globally in some sectors. Poland has the unique experience of knowing both sides of such debates, as current concerns about Ukraine's accession and agricultural dominance are similar to discussions in France

2.6. Integracja Ukrainy z UE

We wrześniu 2025 r. Ukraina osiągnęła ważny kamień milowy na drodze do przystąpienia do UE, kończąc przegląd dwustronny z Komisją Europejską. Procedura ta rozpoczęła się w lipcu 2024 r., a jej szybkie zakończenie było możliwe dzięki zaangażowaniu, profesjonalizmowi i determinacji Ukrainy w zakresie przeprowadzenia reform, dostosowania się do standardów UE oraz dążenia do przystąpienia do rodziny UE. Przegląd obejmuje całą administrację publiczną, a jego zakres tematyczny rozciąga się od norm bezpieczeństwa żywności i czystej wody po wsparcie dla rolników. Jest to kluczowy element negocjacji akcesyjnych, a jego pomyślne zakończenie przybliży Ukrainę o krok do przystąpienia do UE. W trakcie screeningu przeglądu Komisja i Ukraina przeprowadziły szczegółową analizę każdego obszaru polityki (tzw. rozdziałów negocjacyjnych) oraz stopnia zgodności Ukrainy z dorobkiem prawnym UE w każdym obszarze, a strona ukraińska przedstawiła jasne plany dalszego dostosowania się do przepisów. Proces ten umożliwi Komisji ocenę stopnia przygotowania Ukrainy do członkostwa i stanowi ważną podstawę techniczną dla dalszych postępów w negocjacjach.

Należy jednak zauważyć, że wśród polskich przedsiębiorców i rolników istnieją obawy dotyczące możliwych konsekwencji integracji Ukrainy z UE. Z perspektywy Polski potencjał Ukrainy do zasadniczej przebudowy europejskiego rynku rolnego (i energetycznego) będzie wymagał reformy wspólnej polityki rolnej UE (WPR). Ze względu na swoją wielkość, warunki glebowe i ogólną siłę sektora rolnego Ukraina mogłaby szybko zdominować rynek europejski i stanowić silną konkurencję dla innych państw członkowskich, korzystając jednocześnie z funduszy WPR i funduszy spójności UE. Obecne obawy dotyczące przyszłości polskiego rolnictwa znajdują odzwierciedlenie w społeczeństwie. Pewien optymizm pojawia się jednak w ocenach, według których ryzyko dla polskiej gospodarki jest ograniczone, ponieważ polski sektor rolniczy uległ już konsolidacji w ciągu ostatnich dziesięcioleci i obecnie z powodzeniem konkuruje na rynku globalnym w niektórych sektorach. Polska ma wyjątkowe doświadczenie w poznawaniu obu stron takich debat, ponieważ obecne obawy dotyczące przystąpienia Ukrainy do UE i jej potencjalnej dominacji w rolnictwie są podobne do

and Germany concerning Poland's EU accession in the 2000s.

Despite the presence of anti-Ukrainian sentiments throughout Poland, the Tusk government favors Ukrainian EU membership and made significant efforts during the Polish EU Council presidency to advance the process, but couldn't overcome the Hungarian obstructions. Furthermore, Poland does not support decoupling Moldova from Ukraine's accession and sees an opportunity to utilize the current momentum of EU enlargement to improve Ukraine's perspective towards reconstruction and stabilization (EaP TTN 2025).

2.7. Conclusions

Ukraine's accession to the EU will increase the EU's agricultural area by a quarter, while at the same time increasing the strategic autonomy of the European Union. It will also create trade opportunities and open up markets for agricultural products, as well as increase access to technology and know-how.

At the same time, CAP reform will be needed, taking into account budget constraints and the repercussions of the war in Ukraine. The CAP budget will need to be adjusted to support these objectives, with new financial instruments tailored to specific needs.

Due to the complexity of the integration process and strategic considerations related to EU enlargement, it has to be emphasised that preparations for integration must ensure both sustainability and sustained support for the agricultural and rural sectors, both in the current Member States and in Ukraine. For Poland, Ukraine's accession to the EU brings both threats and opportunities. A constructive dialogue based on facts and a win-win approach is needed.

To what extent it will be possible to neutralise the threats and take advantage of the opportunities will depend on how well tailored national policies, supported by the CAP and other EU support instruments, are.

dyskusji we Francji i Niemczech na temat przystąpienia Polski do UE w pierwszej dekadzie XXI wieku.

Pomimo obecności nastrojów antyukraińskich w całej Polsce, rząd Donalda Tuska popiera członkostwo Ukrainy w UE i podczas polskiej prezydencji w Radzie UE podjął znaczne wysiłki, aby przyspieszyć ten proces, choć nie udało się pokonać przeszkód ze strony Węgier. Ponadto Polska nie popiera oddzielenia przystąpienia Mołdawii od przystąpienia Ukrainy i dostrzega szansę na wykorzystanie obecnego tempa rozszerzenia UE do poprawy perspektyw Ukrainy w zakresie odbudowy i stabilizacji (EaP TTN 2025).

2.7. Wnioski

Przystąpienie Ukrainy do UE spowoduje zwiększenie powierzchni rolniczej UE o jedną czwartą, a jednocześnie zwiększy strategiczną autonomię Unii Europejskiej. Stworzy to również możliwości handlowe, dostęp do rynków produktów rolnych, zwiększy dostęp do technologii i know-how.

Jednocześnie konieczna będzie reforma WPR, uwzględniająca ograniczenia budżetowe i skutki wojny w Ukrainie. Budżet WPR będzie musiał zostać zmieniony i zawierać nowe instrumenty finansowe dostosowane do konkretnych potrzeb.

Złożoność procesu integracji i względy strategiczne związane z rozszerzeniem UE sprawiają, że konieczne jest położenie nacisku na przygotowanie do integracji, zapewnienie trwałości i zrównoważonego wsparcia dla sektora rolnego i obszarów wiejskich, zarówno w obecnych państwach członkowskich, jak i w Ukrainie. Dla Polski przystąpienie Ukrainy do UE niesie ze sobą zarówno zagrożenia, jak i szanse. Konieczny jest konstruktywny dialog oparty na faktach i podejściu korzystnym dla wszystkich stron.

To, w jakim stopniu uda się zneutralizować zagrożenia i wykorzystać możliwości, będzie zależało od odpowiednio dostosowanych polityk krajowych, wspieranych przez WPR i inne instrumenty wsparcia ustanowione przez Unię Europejską.

References / Bibliografia

- The Eastern Partnership Think Tank Network (EaP TTN) (2025). A Polish Perspective on Ukraine. <https://eapthinktanks.org/publication/a-polish-perspective-on-ukraine/> (accessed 27 November 2025).
- European Commission (2024a). Main initiatives: Strategic Dialogue on the future of EU agriculture. https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/main-initiatives-strategic-dialogue-future-eu-agriculture_en
- European Commission (2024b). Strategic Dialogue on the Future of EU Agriculture. A shared prospect for farming and food in Europe. https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/c9fdbb7b-10c9-405f-9be8-427ef6ad7614_en?filename=strategic-dialogue-report-executive-summary-2024_en.pdf
- European Commission (2024c). The Ukraine Facility. https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en
- European Commission (2025a). The 2028-2034 EU budget for a stronger Europe. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/eu-budget-2028-2034_en
- European Commission (2025b). Directorate-General for Agriculture and Rural Development. The next chapter for the CAP. https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/next-chapter-cap-2025-07-17_en
- European Commission (2025c). Vision for Agriculture and Food. https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_en
- European Parliament (2025). Parliament adopts its position on the future of EU agriculture policy <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20250905IPR30180/parliament-adopts-its-position-on-the-future-of-eu-agriculture-policy>
- IFAD (2025). Ukraine. <https://www.ifad.org/en/w/countries/ukraine> (accessed 27 November 2025).
- Kovalenko V., Sheludko S., Aranchyi V., Chumak V., Doroshenko O. (2024). "Export of agricultural products as a determinant of currency security of Ukrainian economy"; Odesa National University of Economics, Pivdenny Bank Public Joint Stock Company, Poltava State Agrarian University Ukraine. https://ageconsearch.umn.edu/record/355974/files/3_Kovalenko_article.pdf
- https://enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-successfully-completes-its-screening-process-2025-09-30_en
- Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023). Ukrainian Strategy of Development of Agriculture and Industrial Sector – 2030. <https://minagro.gov.ua/npa/strategiia-rozvytku-silskoho-hospodarstva-ta-silskykh-terytorii-v-ukraini-na-period-do-2030-roku>
- Social Economy News (2025). Copa-Cogeca sets out 10 "red lines" against the European Commission's proposals on the Multiannual Financial Framework and CAP reform. SEN no. 44, October. <https://www.socialeconomynews.eu/en/copa-cogeca-sets-out-10-red-lines-against-the-european-commissions-proposals-on-the-multiannual-financial-framework-and-cap-reform/>
- World Bank (2023). Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 - December 2023. Washington, D.C. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807>

Chapter 3. Food Exports from Poland AD 2045

Rozdział 3. Eksport żywności z Polski AD 2045

Introduction

The current position that Poland and other countries occupy on the global food market is the result of both internal and external factors. Internal factors, such as regulations, investment decisions and the size of the domestic population, are under the considerable control of domestic actors and can therefore be shaped by their decisions. External factors are, to a greater extent, the circumstances in which Poland finds itself, since its influence over them is limited. These include the international political situation, the possibility of participating in the European single market, the degree of openness of international trade, the level of technological development, the effects of climate change, and the world population and its distribution.

3.1. Demographic factors

UN forecasts¹ indicate that the world population will increase between 2024 and 2045 by almost 16 per cent, or nearly 1.3 billion people (UN 2024). That is almost triple the current population of the European Union. Almost the entire growth in the world population will be accounted for by Africa (approximately 767 million) and Asia (approx. 435 million). As a result, the population of Africa will increase by over half, and that of Asia by 9 per cent.

During the same period, the population of the European Union will decrease by almost 22 million, or around 5 per cent. In 2023, Poland directed over 70 per cent of its food exports (by value, COMEXT) to EU markets.

¹ Data for the *Medium variant* scenario, as at 1 July of the given year.

Wprowadzenie

Obecna pozycja Polski, tak jak innych krajów, na światowym rynku żywności jest funkcją czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Czynniki wewnętrzne, jak regulacje, decyzje inwestycyjne czy populacja krajowa są pod znaczną kontrolą aktorów krajowych i mogą być przedmiotem ich decyzji. Czynniki zewnętrzne to w większym stopniu okoliczności, w jakich Polska się znajduje, bo tutaj wpływ jest ograniczony. Chodzi o: międzynarodową sytuację polityczną, możliwość uczestnictwa we wspólnym rynku europejskim, stopień otwartości w międzynarodowej wymianie handlowej, poziom rozwoju technologii, efekty zmian klimatycznych czy światową populację oraz jej rozkład.

3.1. Czynniki demograficzne

ONZ prognozuje¹, że w latach 2024-2045 światowa populacja zwiększy się o prawie 16 proc., tj. o niemal 1,3 mld ludzi (ONZ 2024). To prawie trzykrotnie więcej niż obecnie mieszka w Unii Europejskiej. Niemal cały wzrost liczby ludności przypadnie na Afrykę (ok. 767 mln) oraz Azję (ok. 435 mln). W rezultacie ludność Afryki zwiększy się o ponad połowę, a Azji o 9 proc.

W tym samym czasie ludność Unii Europejskiej zmniejszy się o prawie 22 mln osób, tj. o ok. 5 proc. Na rynkach unijnych Polska w 2023 roku lokowała ponad 70 proc. swojego eksportu żywności (wg wartości, CO-

¹ Dane w scenariuszu *Medium variant*, na 1 lipca danego roku

Using a highly simplified method of estimation,² it can be concluded that by 2045 Polish exports to these countries will have fallen by about EUR 1.5 billion. The biggest drop in exports will be to Germany (-EUR 668 million), Italy (-EUR 200 million), Czechia (-EUR 179 million) and Lithuania (-EUR 177 million). However, exports are projected to increase to the Netherlands (+EUR 156 million, although the re-export factor is particularly strong here), France (+EUR 76 million), Ireland (+EUR 61 million) and Sweden (+EUR 48 million).

With regard to countries not belonging to the European Union, the United Kingdom is of particular significance for Poland's food exports. It was among the first countries to allow Poles access to its labour market following Poland's accession to the EU, which created particularly favourable conditions for the development of trade relations between the two countries. Even Brexit in January 2020 and the subsequent COVID-19 pandemic did not lead to a decline in food imports from Poland. In 2023, the British market accounted for 8.5 per cent of food exports from Poland; by comparison, Ukraine accounted for just over 2 per cent. The United Kingdom will be a market experiencing demographic growth; its population is forecast to increase by around 5.6 million people by 2045.

Population will increase by another billion by the year 2045 across 18 countries. Ten of these are in Africa, seven in Asia, with only the United States – also among the countries forecast to record the strongest demographic growth – located outside these two continents.

The clear leader in terms of population growth is India, where the population is expected to increase by as many as 218 million by 2045. India is highly self-sufficient in terms of food. Although relative population growth of 15 per cent is very high, maintaining self-sufficiency in product areas in which India is already a major producer appears achievable. At present, India's main area of food imports is that of vegetable oils: palm oil, soya oil and sunflower oil. An increase in imports can be expected here, accompanied by intensified efforts to secure suppliers on the global market.

² The value of exports per capita in 2023 was multiplied by the change in population between 2023 and 2045 in the country concerned, and the results were then aggregated. Although such an approach can illustrate the scale of the change, it ignores, for example, re-exports or changes in demand for products over time in countries receiving exports from Poland.

MEXT). Szacując w bardzo uproszczony sposób² dochodzi się do wniosku, że w 2045 roku nastąpi zmniejszenie polskiego eksportu do tych krajów o ok. 1,5 mld euro. W największym stopniu zmniejszyłby się eksport do Niemiec (-668 mln euro), Włoch (-200 mln euro), Czech (-179 mln euro) oraz Litwy (-177 mln euro). Wzrósłby natomiast eksport do Holandii (+156 mln euro, jednak tutaj szczególnie silny jest czynnik reeksportu), Francji (+76 mln euro), Irlandii (+61 mln euro) oraz Szwecji (+48 mln euro).

Z krajów nienależących do Unii Europejskiej szczególne znaczenie dla polskiego eksportu żywności ma Wielka Brytania. Była wśród pierwszych krajów, które dopuściły Polaków do swojego rynku pracy po przystąpieniu Polski do UE. Powodowało to szczególnie dobre warunki do rozwoju relacji handlowych między obu krajami. Nawet Brexit w styczniu 2020 roku i późniejsza pandemia COVID-19 nie wpłynęły na obniżenie importu żywności z Polski. Kierunek brytyjski odpowiadał w 2023 roku za 8,5 proc. eksportu żywności z Polski. Ukraina to dalsze ponad 2 proc. Wielka Brytania będzie demograficznie rosnącym rynkiem – przewiduje się, że do 2045 roku jej ludność wzrośnie o ok. 5,6 mln osób.

1 mld ludności przybędzie do 2045 roku w 18 krajach. Dziesięć z nich leży w Afryce, siedem w Azji i tylko Stany Zjednoczone, które też są w gronie krajów najbardziej rosnących ludnościowo, leżą poza tymi dwoma lądami.

Zdecydowanym liderem wzrostu są Indie, gdzie do 2045 roku spodziewane jest zwiększenie populacji aż o 218 mln osób. Indie posiadają wysoki poziom samowystarczalności jeśli chodzi o produkty żywnościowe. Relatywny wzrost ludności o 15 proc. jest bardzo duży, ale utrzymanie samowystarczalności w obszarach produktów, gdzie Indie już są dużym producentem wydaje się być w ich zasięgu. Główny obecny obszar importu Indii to oleje roślinne: palmowy, sojowy czy słonecznikowy. W ich przypadku można spodziewać się wzrostu importu i intensywnego poszukiwania dostawców na rynku światowym.

² Wartość eksportu per capita w 2023 roku został pomnożony przez zmianę w liczbie ludności między rokiem 2023 a 2045 w danym kraju, wyniki następnie zsumowano. Takie podejście może zobrazować skalę zmiany, ale ignoruje np. reeksport czy zmianę popytu co do produktów w czasie w krajach-odbiorcach eksportu z Polski.

There will be over 100 million more people in Pakistan, which means relative population growth of 41 per cent. Pakistan's food imports are also dominated by vegetable oils, and in particular palm and soya oil. There is also clear demand for dried legumes, wheat and tea.

Even higher population growth than in Pakistan, both in relative and nominal terms, is forecast for Nigeria. The UN expects an additional almost 109 million people there by 2045, which represents growth of almost 48 per cent. Nigeria's main food import at present is wheat, followed by sucrose, frozen fish, palm oil and condensed milk.

China's demographic situation merits attention. The UN expects the country's population to decrease by almost 8 per cent by 2045, which would mean over 116 million fewer people. For years, demographic and economic growth, as well as internal developments in China, have determined the shape of the global food market. China will remain a huge market of very great significance, but processes of change in other regions of the world will also have a strong impact on the global situation.

There is little room for optimism about Poland's demographic situation. The UN expects the country's population to decrease by almost 12 per cent by 2045, meaning a drop of 4.5 million people. This would represent the third largest decrease in the European Union and the sixth largest nominal population decline in the world. Larger declines are only forecast for China, Japan, Russia, Italy and Germany.

3.2. Climate change

Climate change affects agriculture mainly through three channels: the level of CO₂ in the atmosphere, temperature, and water availability. Higher atmospheric CO₂ concentrations can be beneficial for certain crops, such as wheat and rice. Higher temperatures in regions currently located in temperate or cool climate zones may translate into higher yields. In warmer climates, by contrast, they may reduce yields, since rising temperatures

Ponad 100 mln ludzi przybędzie w Pakistanie, co oznacza relatywny wzrost ludności na poziomie 41proc. W imporcie żywności do Pakistanu również dominuje olej roślinny, przede wszystkim palmowy i sojowy. Widać jednak też zapotrzebowanie na suszone rośliny strączkowe, pszenicę czy herbatę.

Jeszcze większy przyrost ludności niż w Pakistanie, tak w ujęciu relatywnym jak i nominalnym, jest prognozowany w Nigerii. ONZ spodziewa się tam dodatkowych niemal 109 mln osób w 2045 roku, przyrost wyniesie więc blisko 48 proc. Główną pozycją w nigeryjskim imporcie produktów żywnościowych jest obecnie pszenica, dalej sacharoza, mrożone mięso ryb, olej palmowy i mleko skondensowane.

Warto odnotować sytuację demograficzną Chin. Szacunki ONZ mówią, że do 2045 roku ludność Chin zmniejszy się o prawie 8 proc., co przekłada się na ponad 116 milionów osób. Przez lata to właśnie wzrost demograficzno-gospodarczy oraz wydarzenia wewnętrzne w Chinach decydowały o kształcie światowego rynku żywności. Chiny pozostaną wielkim rynkiem o bardzo dużym znaczeniu, ale procesy zmian w innych rejonach świata także będą mieć silny wpływ na sytuację globalną.

Sytuacja demograficzna Polski prezentuje się mało optymistycznie. ONZ spodziewa się spadku ludności w Polsce o prawie 12 proc. do 2045 roku, o 4,5 mln osób. To trzeci największy spadek w Unii Europejskiej i jednocześnie szósty największy nominalnie spadek liczby ludności na świecie. Polskę pod tym względem wyprzedzają tylko Chiny, Japonia, Rosja, Włochy i Niemcy.

3.2. Zmiany klimatyczne

Zmiany klimatu wpływają na rolnictwo głównie poprzez trzy dzwignie: poziom zawartości CO₂ w atmosferze, wysokość temperatury oraz dostępność wody. Ilość CO₂ w atmosferze może być znacząco korzystna dla niektórych roślin, np. pszenicy czy ryżu. Wyższe temperatury na obszarach leżących obecnie w klimacie umiarkowanych lub chłodnym mogą przełożyć się na wyższe plony. W klimatach cieplejszych z kolei mogą wpłynąć

push growing conditions well beyond the optimum. Finally, water availability can have an impact either through scarcity, particularly at stages most critical for plant growth, or through catastrophic excess, resulting, for example, in flooding.

In addition, climate change impairs the functioning of the global food trade system, thereby affecting food availability. Droughts that lower water levels in rivers and canals can disrupt food markets even more sharply than declining yields and harvests.

According to FAOSTAT analyses, the impact of climate change on production potential of the world's major agricultural crops will not be uniform. Four crops account for approximately 50 per cent of the world's cultivated area: wheat, maize, soya and rice. As research shows (Jägermeyr et al. 2021), the greatest impact, affecting the largest areas, can be expected for maize. Practically all maize-producing regions worldwide will see yields decline, in some cases by even more than 20 per cent. The negative impact on wheat will occur mainly in equatorial regions, but little wheat is grown there. Global warming is expected to have a rather positive impact on soya and rice, with small declines in productivity of only a few per cent near the equator.

Most global maize production (over 60 per cent) is for animal feed (FAOSTAT). A further almost 17 per cent falls under the "other" category, which includes the production of biofuels. A relatively high share is also used for animal feed in the case of wheat – almost 25 per cent of global production. Changes in crop productivity will therefore affect livestock production. The decline in maize production will be particularly severe in southern European countries. Over time, research into alternative feed sources may gain in importance. In addition, research on plants with edited or modified genes is also likely to continue to develop.

na ich redukcję, ponieważ zwiększone temperatury przesuną warunki dla roślin daleko poza optimum. Wreszcie, dostępność wody może oddziaływać albo w postaci niedoboru, szczególnie w czasie najbardziej potrzebnym dla wzrostu roślin, albo w formie katastrofalnego nadmiaru, czego rezultatem są np. powodzie.

Dodatkowo zmiany klimatyczne wpływają na drożność światowego systemu handlu żywnością, co przekłada się na jej dostępność. Susze powodujące opadanie stanu wód na rzekach czy w kanałach mogą zaburzać rynki żywności nawet bardziej gwałtownie niż spadek plonów i zbiorów.

Według analiz FAOSTAT wpływ zmian klimatycznych na możliwości produkcyjne głównych produktów rolnych na świecie nie będzie jednorodny. Cztery rośliny składają się na ok. 50 proc. powierzchni światowych upraw: pszenica, kukurydza, soja i ryż. Jak pokazują badania (Jägermeyr et al. 2021) największych efektów dotyczących największych obszarów można spodziewać się dla kukurydzy. Praktycznie wszystkie obszary na świecie, gdzie produkuje się kukurydzę zostaną dotknięte spadkiem plonów sięgającym nawet ponad 20 proc. Negatywny wpływ na pszenicę będzie występować w regionach okołorównikowych, gdzie jednak pszenicy produkuje się niewiele. Oczekuje się, że wpływ globalnego ocieplenia na soję oraz ryż będzie raczej pozytywny, z niewielkimi spadkami produktywności w okolicy równika, na poziomie kilku procent.

Większość światowej produkcji kukurydzy (ponad 60 proc.) jest przeznaczana na pasze (FAOSTAT). Dodatkowo prawie 17 proc. jest kierowane na pozostałe zużycie, np. do produkcji biopaliw. Stosunkowo wysokie zużycie na pasze występuje także w odniesieniu do pszenicy – prawie 25 proc. światowej produkcji jest wykorzystywane na ten cel. Zmiany produktywności upraw roślin będą mieć zatem wpływ na produkcję zwierzęcą. Spadek produkcji kukurydzy będzie szczególnie dotkliwy w krajach południa Europy. Z czasem mogą zyskać na znaczeniu prace nad wykorzystaniem alternatywnych źródeł pasz. W dalszym ciągu będą też zapewne rozwijać się prace nad roślinami o edytowanych lub modyfikowanych genach.

3.3. Technological development

Technological advances in food production may become a major factor shaping the forces at work in the food market, because this is where the most radical changes may take place. Research is underway on the production of cultivated meat and on the production of milk through fermentation. Mastering such techniques on an industrial scale and at competitive costs could drastically alter demand for animal feed and radically decouple food production from soil resources and weather conditions. This would certainly represent a fundamental breakthrough in approaches to food production. Such a development cannot be ruled out, and twenty years in technology can sometimes amount to several generations of change.

Work is also underway on the development and dissemination of technologies already used in agriculture. For example, satellite data support is used to assess crop conditions and their needs. Access to such data is becoming increasingly affordable, and the sharply declining costs of launching new satellites into space will lead to ever greater deployment of diverse sensors and increasing precision in their measurements. Methods for applying fertiliser are also evolving. For example, farmers use “intelligent mineral fertilisers”, which inhibit the conversion and loss of fertiliser nitrogen, increasing the efficiency of nutrient uptake by crops. Though it may seem somewhat paradoxical, a return to a more traditional approach to soil cultivation is also gaining importance; the use of regenerative farming techniques strengthens soil resilience to certain climate-related factors.

Recent years have seen a worldwide decline in food-tech investment (Digital Food Lab 2024). In the record year 2021, such investment amounted to USD 54 billion, while estimates for 2023 suggest around USD 15 billion. COVID-19 and the low cost of capital generated particularly strong investor interest in 2020–2021. Whereas the main focus of investment has so far been on various food-distribution models, there is now a visible shift towards the agricultural technology (AgriTech) and scientific innovation. Start-ups in this area have greater potential to transform the functioning of the

3.3. Rozwój technologii

Postęp technologiczny w produkcji żywności może stać się głównym czynnikiem kształtującym siły działające na rynku żywności, ponieważ właśnie tutaj mogą się dokonać najbardziej radykalne zmiany. Trwają prace nad pozaustrojowym tworzeniem tkanek mięśni zwierząt czy produkcją mleka poprzez fermentację. Opanowanie takich technik w przemysłowej skali i przy konkurencyjnych kosztach produkcji może radykalnie zmienić np. zapotrzebowanie na pasze oraz radykalnie oderwać produkcję żywności od zasobów gleby czy warunków pogodowych. Byłby to z pewnością fundamentalny przełom w podejściu do produkcji żywności. Nie można tego wykluczyć, a 20 lat w rozwoju technologii to czasem kilka epok.

Prowadzone są także prace nad rozwojem i rozpowszechnieniem technik już stosowanych w rolnictwie. Stosuje się np. wspomaganie danymi satelitarnymi w rozpoznaniu stanu upraw oraz ich potrzeb. Dostęp do tego typu danych staje się coraz tańszy, a radykalnie spadające koszty wynoszenia nowych urządzeń w kosmos będzie powodować coraz większe nasycenie przestrzeni różnorodnymi sensorami oraz coraz większą dokładność ich pomiarów. Rozwijają się techniki stosowania nawozów. Stosuje się np. „inteligentne nawozy mineralne”, które wstrzymują przemianę i straty azotu z nawozów, zwiększając efektywność tego sposobu odżywiania roślin przez rolników. Na pierwszy rzut oka nieco paradoksalnie zwiększa też swoje znaczenie powrót do bardziej tradycyjnego podejścia do uprawy gleby – wykorzystanie technik rolnictwa regeneratywnego uodparnia gleby na działanie niektórych z czynników związanych ze zmianami klimatycznymi.

Ostatnie lata przyniosły na świecie spadek inwestycji w przedsięwzięcia typu food-tech (Digital Food Lab 2024). W rekordowym roku 2021 wyniosły one 54 mld dolarów amerykań., gdy tymczasem szacunki dla roku 2023 mówią o ok. 15 mld dolarów. COVID-19 oraz niskie koszty pieniądza powodowały szczególnie duże zainteresowanie inwestycjami w latach 2020-2021. Głównym kierunkiem inwestycji były dotychczas różne rozwiązania związane z dostarczaniem żywności. Obecnie widać przesunięcie w kierunku obszaru technologii rolniczej (Agri Tech) oraz rozwiązań naukowych.

food production sector than typically consumer-oriented solutions.

Reducing the scale of food waste may prove to be a key driver of change in food demand. It is estimated that, globally, approximately one third of the food produced is wasted (Hegnsholt et al. 2018). On the one hand, technology can help in waste management, which does not necessarily have to affect overall demand. On the other, tools for meal planning, dietary personalisation and shopping planning, or tools that provide suggestions on what to prepare with the products at hand, may lead to changes in habits, to reduced demand for food, and to change in the structure of demand. Such technologies are likely to become increasingly user-friendly and less demanding for users. Future generations of household appliances are likely to be equipped with such functions.

The potential for change originating in the pharmaceutical industry should not be overlooked either. One can already see an impact on the market from drugs such as Ozempic, whose active substance is semaglutide, an analogue of human glucagon-like peptide-1 (GLP-1). These antidiabetic preparations have found their way into the treatment of obesity; among other effects, they reduce cravings and lower appetite for high-fat products. It is highly likely that pharmaceutical companies will continue developing products that influence nutritional behaviour. In 2023, the global market for GLP-1 analogues was already worth more than USD 21 billion (Desilver 2024).

3.4. Consequences for Poland's food exports

Although both external and internal factors may undergo fundamental changes over a time horizon measured in decades, it is still possible to approximate them and discuss potential scenarios. However, let us assume that the basic configuration of the global market remains broadly similar to that observed today. The European Union still exists in 2045, and Poland remains a member. World trade in food functions largely as it

Start-upy w tym obszarze mają większy potencjał dla zmiany sposobu funkcjonowania sektora wytwarzania żywności niż rozwiązania typowo konsumenckie.

Dźwignią zmiany popytu na żywność może się okazać kwestia zmniejszenia skali marnowania żywności. Ocenia się, że globalnie jest marnowane ok. 1/3 produkowanej żywności (Hegnsholt et al. 2018). Z jednej strony technologie mogą pomóc w zagospodarowaniu odpadów, co nie musi wpłynąć na wielkość popytu. Z drugiej jednak wszelkie narzędzia do planowania diety, jej personalizowania odpowiednio do swojego organizmu, planowania zakupów czy propozycji dla przyrządzenia posiadanych produktów mogą wpłynąć na zmianę przyzwyczajęń i zmniejszyć popyt na żywność oraz zmienić jego strukturę. Tego typu technologie będą stawać się coraz bardziej przyjazne i mniej absorbujące dla użytkownika. Kolejne generacje sprzętu AGD będą wzbogacone tego typu funkcjami.

Nie można także zapominać o potencjale zmiany mającym swoje źródło w przemyśle farmaceutycznym. Widać wpływ na rynek ze strony leków takich jak Ozempic, gdzie substancją czynną jest semaglutyd, analog ludzkiego glukagonopodobnego peptydu-1 (GLP-1). Te preparaty przeciwcukrzycowe znalazły swoje zastosowanie w leczeniu otyłości – m.in. zmniejszają łaknienie oraz obniżają apetyt na produkty wysokotłuszczowe. Firmy farmaceutyczne zapewne będą rozwijać swoje propozycje, które będą dotyczyć zachowań żywieniowych. Wartość globalnego rynku analogów GLP-1 już w 2023 roku wyniosła ponad 21 mld dolarów amerykańskich (Desilver 2024).

3.4. Konsekwencje dla eksportu żywności z Polski

Choć w horyzoncie dekad zarówno czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne mogą ulegać fundamentalnym zmianom, to można je próbować przybliżyć i podjąć próbę dyskusji o scenariuszach. Założmy jednak, że konfiguracja podstaw funkcjonowania światowego rynku pozostaje podobna do tego, co występuje obecnie. W 2045 roku istnieje Unia Europejska, a Polska jest w niej dalej obecna. Handel światowy żywnością funk-

does today, meaning that food has not become the subject of a trade war and its movement remains relatively unrestricted. Ukraine is part of the Collective West and, in 2040, following the completion of the full accession process, was admitted to the European Union. By 2045, all related transitional measures, such as restrictions on the free movement of people or possible production and trade quotas for certain goods, have ceased to apply. Changes in population structure and climate follow current projection trends. Finally, there has not been a world war, and tensions between states are no greater than at present.

The main markets for food products from Poland are likely to remain the countries of the European Union and the United Kingdom. However, the declining populations of Poland and Germany – currently the two main destination markets for Poland's food sector – will lead to changes in the structure of trade. The share of exports in Poland's total food production may increase further. In Western Europe, the United Kingdom may gain in importance, followed by France.

Ukraine may also emerge as an attractive market for consumer products. The movement of people between Ukraine and Poland is likely to remain substantial. Since the outbreak of the war in 2022, the two countries' societies have become increasingly interconnected. In such an environment, familiarity with local brands and their transfer to the country of origin naturally increases, giving rise to business opportunities. In addition, the expansion of Polish brands on the Ukrainian market cannot be ruled out, including through the establishment or acquisition of production assets. Today the first Polish companies are already reaching a scale of operations in Ukraine that enables them to expand abroad through inorganic growth. In the years ahead, this experience will only deepen.

European agriculture will not be able to ignore the massive growth in population in Africa. Climate change will make farming on that continent even more difficult. With population decline in China, its demand for food imports may decrease, freeing up agricultural produce that it would otherwise have imported. Nevertheless, the reduction in Chinese consumption will almost certainly be several times smaller than the additional de-

cjonuje z grubsza tak jak obecnie, tj. żywność nie stała się przedmiotem wojny handlowej i jej przepływ jest dość swobodny. Ukraina jest częścią Kolektywnego Zachodu i w 2040 roku, po zakończeniu pełnego procesu akcesyjnego, została przyjęta do Unii. W 2045 przestały obowiązywać wszelkie środki dostosowawcze z tym związane, takie jak ograniczenia w przemieszczaniu się ludzi czy potencjalne kwoty w produkcji i handlu niektórymi towarami. Zmiany w strukturze ludności oraz klimacie są zgodne z obecnymi kierunkami prognoz. Wreszcie, że nie doszło do wojny światowej, a napięcia między państwami nie są większe niż dotychczas.

Podstawowymi rynkami dla produktów żywnościowych z Polski zapewne pozostaną kraje Unii Europejskiej i Wielka Brytania. Mniejsza liczba ludności w Polsce oraz w Niemczech – a więc obecnie dwóch głównych rynków docelowych dla produktów sektora żywnościowego z Polski – spowoduje jednak zmianę w strukturze handlu. Udział eksportu ogółem w produkcji żywności w Polsce może jeszcze się zwiększyć. W Europie Zachodniej na znaczeniu może zyskać Wielka Brytania, w dalszej kolejności Francja.

Interesującym rynkiem dla produktów konsumenckich może stać się Ukraina. Ruch osób między Ukrainą i Polską będzie zapewne znaczny. Od początku wojny 2022 roku społeczeństwa obu krajów przenikają się. W takim środowisku naturalnie rośnie znajomość lokalnych marek i ich transfer do kraju pochodzenia. Będzie to w konsekwencji rodzić biznesowe okazje. Nie można wykluczyć także rozwoju polskich marek na rynku ukraińskim, również poprzez budowę czy przejmowanie aktywów produkcyjnych. Pierwsze polskie firmy już obecnie osiągają w Ukrainie skalę działalności, która pozwala na zaistnienie za granicą poprzez wzrost nieorganiczny. W ciągu kolejnych lat te doświadczenia będą tylko się wzbogaczać.

Europejskie rolnictwo nie będzie mogło przejść obojętnie obok ogromnego wzrostu liczby ludności w Afryce. Zmiany klimatyczne uczynią uprawę ziemi na tym kontynencie jeszcze trudniejszą. Przy spadku liczby ludności w Chinach, ich presja na import żywności może spaść, co uwolni część dostępnych do zaimportowania płodów rolnych. Tym niemniej redukcja konsumpcji w Chinach na pewno będzie kilkakrotnie mniejsza niż

mand generated by Africa's population growth. Poland already maintains trade relations with some African markets, such as Ghana and the Democratic Republic of the Congo in the case of broiler chicken meat, and Nigeria, South Africa and Angola, which import wheat from Poland. However, it is already worth supporting initiatives to expand Poland's trade presence in these countries, so that institutionally – as a country – it is prepared to support exporters once the projected significant demographic growth has materialised.

Basic agricultural commodities, such as grains and vegetable oils, will be needed locally. This will certainly create scope for producers of these commodities to increase their involvement in Africa. Consequently, even greater interest in these markets can be expected from countries such as Ukraine. Markets for agricultural commodities will be more attractive outside Europe, and this will not necessarily result in an actual trade conflict between Ukraine and EU countries, including Poland.

Asia could become a destination for Polish exports with greater added value. Despite the distance, high profit margins will be achievable on these markets. However, for Polish agricultural products with low levels of processing, the primary target markets will be the EU and Africa. We do not yet know the final shape of the EU–Mercosur trade agreement, and it cannot be ruled out that some Polish products will find niche markets in South America.

If, however, the scenario of a technological leap were to materialise – in the form of cost-effective in vitro production of animal-derived products under biologically secure conditions – the structure of international food trade flows would undergo fundamental change. The subject of trade would be not meat and cheese, but the machinery and technologies used for their production. Natural resources would no longer so clearly determine producers' place in the supply chain or in the value structure of food production. This would result in an even greater outflow of workers from agriculture and a high degree of specialisation within the sector. Crucial to food security would be not the farmer, but the engineer, for example overseeing the operation of numerous bioreactors producing cultivated meat.

popyt związany z większą liczbą ludności w Afryce. Polska już ma relacje handlowe z niektórymi rynkami afrykańskimi, np. z Ghaną czy Kongo - jeśli chodzi o mięso brojlera kurzego i Nigerię, RPA i Angolę importujące pszenicę z Polski. Warto jednak już teraz wspierać inicjatywy rozwoju obecności handlowej Polski w tych krajach, aby być instytucjonalnie - jako państwo - gotowym do wsparcia eksporterów, gdy liczba ludności będzie już bardzo wysoka.

Na miejscu będą potrzebne podstawowe surowce, jak zboża czy oleje roślinne. Będzie to z pewnością przestrzeń na wzrost zaangażowania w Afryce dla producentów tych surowców. Dlatego też można się spodziewać jeszcze większego zainteresowania tymi rynkami ze strony takich krajów jak Ukraina. Rynki surowców rolnych będą bardziej atrakcyjne poza Europą i niekoniecznie będzie dochodzić do realnego konfliktu między Ukrainą a krajami unijnymi, w tym Polską.

Azja może stać się miejscem eksportu z Polski towarów z większą wartością dodaną. Mimo odległości będzie można uzyskiwać na nich wysokie marże. Dla polskich produktów typowo rolniczych, niskoprzetworzonych, podstawowymi rynkami docelowymi będą jednak kraje UE i Afryki. Nie wiemy jeszcze jak ostatecznie potoczą się losy umowy handlowej UE-Mercosur. Nie można jednak wykluczyć, że jakieś polskie produkty znajdą niszę na rynkach Ameryki Południowej.

Gdyby jednak zmaterializował się scenariusz skoku technologicznego w postaci efektywnej kosztowo i bezpiecznej biologicznie pozaustrojowej produkcji produktów odzwierzęcych przeorganizowaniu uległaby struktura międzynarodowych przepływów żywności. Przedmiotem handlu byłyby nie mięso i ser, lecz maszyny oraz technologie służące do ich wytwarzania.. Zasoby naturalne przestałyby w tak wyraźny sposób wyznaczać miejsce producentów w łańcuchu dostaw i wartości produkcji żywności. Powodowałyby to jeszcze większy odpływ pracowników z rolnictwa oraz wysoką specjalizację w branży. Kluczowy dla bezpieczeństwa żywnościowego byłby nie rolnik, ale inżynier np. nadzorujący pracę licznych bioreaktorów wytwarzających tkanki zamienników mięsa.

Irrespective of the scenario, broad access to markets, keeping pace with technological progress, and a favourable state policy at home, as well as support for expansion abroad through professional government agencies, will be important for the development of the food sector in Poland. Population stagnation in the EU will, at best, limit the role of traditional markets for Polish products. Countries not yet explored or explored only to a limited extent will offer the greatest opportunities for growth.

Niezależnie od scenariusza dla rozwoju sektora żywności w Polsce istotny będzie dostęp do szerokich rynków zbytu, utrzymanie się w peletonie technologicznego postępu oraz przyjazna polityka państwa w kraju oraz wsparcie w rozwoju za granicą poprzez profesjonalne agencje rządowe. Stagnacja ludnościowa, w najlepszym razie, w UE będzie ograniczać rolę tradycyjnych rynków zbytu dla polskich produktów. Największe szanse wzrostu będą dawać kraje jeszcze nieznane lub znane w niewielkim stopniu.

Bibliografia / References

COMEXT. Eurostat zbiór danych DS-059322 – EU trade since 2002 by HS2-4-6 and CN8, <https://ec.europa.eu/eurostat/comext/newxtweb/> (dostęp/accessed: 30.11.2024)

Desilver D. (2024). "As obesity rates rise in the U.S. and worldwide, new weight-loss drugs surge in popularity", Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/03/21/as-obesity-rates-rise-in-the-us-and-worldwide-new-weight-loss-drugs-surge-in-popularity/> (dostęp/accessed: 01.12.2024)

Digital Food Lab (2024). *Global FoodTech investment report 2024*, <https://www.digitalfoodlab.com/global-food-tech-2024/> (dostęp/accessed: 01.12.2024)

FAOSTAT *Food and agriculture data* <https://www.fao.org/faostat/en/#home>

Hegnsholt E., Unnikrishnan S., Pollmann-Larsen M., Askelsdottir B., and Gerard M. (2018). "Tackling the 1.6-Billion-Ton Food Loss and Waste Crisis", "BCG" <https://www.bcg.com/publications/2018/tackling-1.6-billion-ton-food-loss-and-waste-crisis> (dostęp/accessed: 01.12.2024)

Jägermeyr J., Müller C., Ruane A.C., Elliott J., Balkovic J., Castillo O., ... & Rosenzweig, C. (2021). "Climate impacts on global agriculture emerge earlier in new generation of climate and crop models", "Nature Food", <https://www.nature.com/articles/s43016-021-00400-y>

ONZ/UN (2024). *World Population Prospects 2024*, [https://population.un.org/wpp/Download/Files/1_Indicator%20\(Standard\)/EXCEL_FILES/1_General/WPP2024_GEN_F01_DEMOGRAPHIC_INDICATORS_FULL.xlsx](https://population.un.org/wpp/Download/Files/1_Indicator%20(Standard)/EXCEL_FILES/1_General/WPP2024_GEN_F01_DEMOGRAPHIC_INDICATORS_FULL.xlsx) (dostęp/accessed: 30.11.2024)

Volodymyr Lapa

Public sector manager and agribusiness expert specialising in regulatory reform, agricultural policy and agricultural market analysis.

He holds a Master's degree in Systems Engineering from Dnipropetrovsk State University and a Master's degree in Administrative Management from the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

From 2016 to 2019, he served as Head of the State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection, where he was responsible for legislative development, stakeholder engagement and international negotiations. Previously, he held the position of Deputy Minister at the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, focusing on strategic coordination and support for small and medium-sized farmers.

He has over ten years of experience in agribusiness, including senior roles at the Ukrainian Agribusiness Club and the Ukrainian Grain Association. He has also worked as a consultant on international projects for the World Bank and Black & Veatch, with a focus on biosafety, biosecurity and land governance. Author of numerous publications on agricultural market regulation and policy transformation.

Menedżer sektora publicznego i ekspert agrobiznesu, specjalizujący się w reformach regulacyjnych, polityce rolnej oraz analizie rynków rolnych.

Absolwent inżynierii systemów na Państwowym Uniwersytecie w Dniepropietrowsku oraz zarządzania administracyjnego na Narodowym Uniwersytecie Nauk o Życiu i Ochrony Środowiska Ukrainy.

W latach 2016–2019 pełnił funkcję Szefa Państwowej Służby Ukrainy ds. Bezpieczeństwa Żywności i Ochrony Konsumentów, odpowiadając za rozwój legislacji, dialog z interesariuszami oraz negocjacje międzynarodowe. Wcześniej był wiceministrem w Ministerstwie Polityki Rolnej i Żywności Ukrainy, gdzie zajmował się koordynacją strategiczną oraz wsparciem małych i średnich gospodarstw rolnych.

Posiada ponad dziesięcioletnie doświadczenie w agrobiznesie, zdobyte m.in. na stanowiskach kierowniczych w Ukraińskim Klubie Agrobiznesu oraz Ukraińskim Stowarzyszeniu Zbożowym. Uczestniczył jako konsultant w projektach międzynarodowych Banku Światowego oraz Black & Veatch, koncentrując się na bioasekuracji, bezpieczeństwie biologicznym oraz zarządzaniu gruntami. Autor licznych publikacji poświęconych regulacji rynku rolnego oraz transformacji polityki rolnej.

Oleg Nivievskyi

Associate Professor and Dean of the Faculty of Graduate Economics Studies at Kyiv School of Economics.

An economist with more than 18 years of international experience in applied research on agri-food markets, value chains, rural development and transportation economics. His research interests include spatial economics, econometrics and efficiency and productivity analysis.

He holds a Ph.D. in Agricultural Economics and Applied Statistics from the University of Göttingen, an M.A. in Economics from the National University of Kyiv-Mohyla Academy and a Diploma in Physics from the National Kamyanets-Podilskyi University.

Founder of the Center for Food and Land Use Research at Kyiv School of Economics and co-organiser of the 155th Seminar of the European Association of Agricultural Economists (EAAE) held in Kyiv. From 2012 to 2018, he served as an Economic Policy Advisor at the World Bank Group, contributing to key reforms, including the opening of the agricultural land market in Ukraine. His professional experience spans Europe, Africa and Central Asia.

Profesor nadzwyczajny oraz dziekan Wydziału Studiów Magisterskich z Ekonomii w Kyiv School of Economics.

Ekonomista z ponad 18-letnim doświadczeniem międzynarodowym w badaniach nad rynkami rolno-spożywczymi, łańcuchami wartości, rozwojem obszarów wiejskich oraz ekonomią transportu. Jego zainteresowania badawcze obejmują także ekonomię przestrzenną, ekonometrię oraz analizę efektywności i produktywności.

Doktor nauk ekonomicznych w zakresie ekonomiki rolnictwa i statystyki stosowanej (Uniwersytet w Getyndze), absolwent ekonomii na Akademii Kijowsko-Mohylańskiej oraz fizyki na Narodowym Uniwersytecie w Kamieńcu Podolskim.

Założyciel Centrum Badań nad Żywnością i Użytkowaniem Ziemi w Kyiv School of Economics oraz współorganizator 155. Seminarium Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych (EAAE) w Kijowie. W latach 2012–2018 doradca ds. polityki gospodarczej w Grupie Banku Światowego, gdzie współuczestniczył w kluczowych reformach, w tym w otwarciu rynku ziemi rolnej na Ukrainie.

Alex Lissitsa

An expert in agricultural economics, agribusiness management and agricultural policy, with extensive experience at the intersection of academia, business and public administration.

He holds a Master's degree in Enterprise Economics from the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine and a Ph.D. in Agricultural Economics from Humboldt University of Berlin. He completed postdoctoral research at the University of Queensland and Iowa State University.

Founder of the Ukrainian Agribusiness Club (2007). Since 2013, he has served as Chief Executive Officer of Industrial Milk Company (IMC). He has advised the Minister of Agrarian Policy of Ukraine and the Committee on Agrarian Policy and Land Relations of the Verkhovna Rada. He is Co-Chair of the Eastern Europe Committee of the German Agricultural Society (DLG).

Author of more than 40 publications on agriculture and agricultural policy. In 2024, he published *Meine wilde Nation: Die Ukraine zwischen Freiheit und Krieg*.

Lider agrobiznesu, ekonomista i działacz publiczny, prezes Ukraińskiego Klubu Agrobiznesu.

Specjalista w zakresie ekonomiki rolnictwa, polityki rolnej oraz zarządzania agrobiznesem, z wieloletnim doświadczeniem na styku nauki, biznesu i administracji publicznej.

Absolwent ekonomiki przedsiębiorstw na Narodowym Uniwersytecie Nauk o Życiu i Ochrony Środowiska Ukrainy, doktor nauk ekonomicznych Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. Odbił staże podoktorskie na University of Queensland oraz Iowa State University.

Założyciel Ukraińskiego Klubu Agrobiznesu (2007). Od 2013 roku Dyrektor Generalny Industrial Milk Company (IMC). Pełnił funkcje doradcze dla Ministra Polityki Rolnej Ukrainy oraz Komitetu ds. Polityki Rolnej i Stosunków Ziemijskich Rady Najwyższej Ukrainy. Współprzewodniczący Komitetu Europy Wschodniej Niemieckiego Towarzystwa Rolniczego (DLG).

Autor ponad 40 publikacji z zakresu rolnictwa i polityki rolnej. W 2024 roku opublikował książkę *Meine wilde Nation: Die Ukraine zwischen Freiheit und Krieg*.

Grzegorz Brodziak

Chairman of the Board of Goodvalley Agro S.A. Expert in the fields of strategic management, politics and law in agriculture, as well as matters related to renewable energy and climate change.

Graduated in Scandinavian philology from the Adam Mickiewicz University in Poznań, as well as in Organisation and Management studies jointly organised by the Leon Koźmiński Academy in Warsaw and the Koszalin University of Technology.

He has been associated with Goodvalley since 1994, and participated in establishing the enterprise's foundations from the very start of its operations. He also makes use of his knowledge and experience as Vice-President of the National Association of Pig Producers and Employers, Polpig, and as a member of the board of the National Federation of Agricultural Employers, Leaseholders and Landowners. He is a member of the Pomeranian Agricultural Council at the Office of the Marshal of the Pomeranian Voivodship, and a member of the Social Council at the Pruszcz Gdański National Agricultural Support Centre, and a member of the Association of Polish Economists in Warsaw. Collaborates with the UN Global Compact Network. Initiator and co-organiser of the first climate conference in Człuchów in 2022.

Prezes Zarządu Goodvalley Agro S.A. Ekspert w dziedzinach zarządzania strategicznego, polityki oraz prawa w obszarze rolnictwa, a także kwestii związanych z energią odnawialną i zmianami klimatu.

Ukończył filologię skandynawską na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, jak również studia z zakresu Organizacji i Zarządzania współorganizowane przez Akademię im. Leona Koźmińskiego w Warszawie oraz Politechnikę Koszalińską.

Z Goodvalley związany jest od 1994 roku, współtworzył fundamenty przedsiębiorstwa od początku jego działalności. Swoją wiedzę i doświadczenie wykorzystuje również pełniąc funkcję wiceprezesa Krajowego Związku Pracodawców-Producentów Trzody Chlewnej Polpig oraz funkcję członka zarządu Krajowej Federacji Związków Pracodawców, Dzierżawców i Właścicieli Rolnych. Jest członkiem Pomorskiej Rady Rolniczej przy Marszałku Wojew. Pomorskiego oraz członkiem Rady Społecznej przy OT KOWR Pruszczu Gd. Członek Towarzystwa Ekonomistów Polskich (TEP). Współpracuje z UN Global Compact Network. Inicjator i współorganizator pierwszej konferencji klimatycznej w Człuchowie w 2022 r.

Grzegorz Kozieja

Director of the Food and Agri Sector Analysis Office – BNP Paribas Bank Polska S.A. International Hub.

Graduate in banking at the Faculty of Finance of the University of Economics in Kraków, and in international cultural studies at the Faculty of International and Political Studies of the Jagiellonian University, Kraków. He has completed a programme of postgraduate studies at the Warsaw University of Technology and the IESE Business School in Barcelona.

At the beginning of his career he worked in the financial industry, for Fortis Bank in Poland and for State Street and Northern Trust in Ireland. He then worked in the consulting sector (for McKinsey & Company, and for Metropolitan Capital Solutions). Since 2011 he has been employed in the area of strategy by PKN ORLEN, from 2014 to 2018 as Director of Strategy and M&A at Unipetrol in the Czech Republic. He has been associated with the BNP Paribas Group since 2019.

Dyrektor Biura Analiz Sektora Food and Agri - Międzynarodowy Hub BNP Paribas Bank Polska S.A.

Absolwent bankowości na Wydziale Finansów Akademii Ekonomicznej w Krakowie oraz kulturoznawstwa międzynarodowego na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ukończył program studiów podyplomowych na Politechnice Warszawskiej oraz w IESE Business School w Barcelonie.

Na początku kariery zawodowej związany z branżą finansową (Fortis Bank w Polsce oraz State Street i Northern Trust w Irlandii). Następnie pracował w branży doradczej (McKinsey&Company, Metropolitan Capital Solutions). Od roku 2011 zatrudniony w obszarze strategii PKN ORLEN, z czego w latach 2014-2018 jako dyrektor ds. Strategii i M&A w Unipetrol w Czechach. Od roku 2019 związany z Grupą BNP Paribas.

The List of Previous mBank – CASE Seminar Proceedings

Lista poprzednich publikacji w tej serii wydawniczej

Previous editions are available at

<https://case-research.eu/publications/>

Poprzednie edycje dostępne pod adresem

<https://case-research.eu/pl/publikacje/>

1. Absorpcja kredytów i pomocy zagranicznej w Polsce w latach 1989–1992
2. Absorpcja zagranicznych kredytów inwestycyjnych w Polsce z perspektywy pożyczkodawców i pożyczkobiorców
3. Rozliczenia dewizowe z Rosją i innymi republikami b. ZSRR. Stan obecny i perspektywy
4. Rynkowe mechanizmy racjonalizacji użytkowania energii
5. Restrukturyzacja finansowa polskich przedsiębiorstw i banków
6. Sposoby finansowania inwestycji w telekomunikacji
7. Informacje o bankach. Możliwości zastosowania ratingu
8. Gospodarka Polski w latach 1990–92. Pomiary a rzeczywistość
9. Restrukturyzacja finansowa przedsiębiorstw i banków
10. Wycena ryzyka finansowego
11. Majątek trwały jako zabezpieczenie kredytowe
12. Polska droga restrukturyzacji złych kredytów
13. Prywatyzacja sektora bankowego w Polsce – stan obecny i perspektywy
14. Etyka biznesu
15. Perspektywy bankowości inwestycyjnej w Polsce
16. Restrukturyzacja finansowa przedsiębiorstw i portfeli trudnych kredytów banków komercyjnych (podsumowanie skutków ustawy o restrukturyzacji)
17. Fundusze inwestycyjne jako instrument kreowania rynku finansowego w Polsce
18. Dług publiczny
19. Papiery wartościowe i derywaty. Procesy sekurytyzacji
20. Obrót wierzytelnościami
21. Rynek finansowy i kapitałowy w Polsce a regulacje Unii Europejskiej
22. Nadzór właścicielski i nadzór bankowy
23. Sanacja banków
24. Banki zagraniczne w Polsce a konkurencja w sektorze finansowym
25. Finansowanie projektów ekologicznych
26. Instrumenty dłużne na polskim rynku
27. Obligacje gmin
28. Sposoby zabezpieczania się przed ryzykiem niewypłacalności kontrahentów. Wydanie specjalne: Jak dokończyć prywatyzację banków w Polsce
29. Jak rozwiązać problem finansowania budownictwa mieszkaniowego
30. Scenariusze rozwoju sektora bankowego w Polsce
31. Mieszkalnictwo jako problem lokalny

32. Doświadczenia w restrukturyzacji i prywatyzacji przedsiębiorstw w krajach Europy Środkowej
33. (nie ukazała się / was not published)
34. Rynek inwestycji energooszczędnych
35. Globalizacja rynków finansowych
36. Kryzysy na rynkach finansowych skutki dla gospodarki polskiej
37. Przygotowanie polskiego systemu bankowego do liberalizacji rynków kapitałowych
38. Docelowy model bankowości spółdzielczej
39. Czy komercyjna instytucja finansowa może skutecznie realizować politykę gospodarczą państwa?
40. Perspektywy gospodarki światowej i polskiej po kryzysie rosyjskim
41. Jaka reforma podatkowa jest potrzebna dla szybkiego wzrostu gospodarczego?
42. Fundusze inwestycyjne na polskim rynku – znaczenie i tendencje rozwoju
43. Strategia walki z korupcją – teoria i praktyka
44. Kiedy koniec złotego?
45. Fuzje i przejęcia bankowe
46. Budżet 2000
47. Perspektywy gospodarki rosyjskiej po kryzysie i wyborach
48. Znaczenie kapitału zagranicznego dla polskiej gospodarki
49. Pierwszy rok sfery euro – doświadczenia i perspektywy
50. Finansowanie dużych przedsięwzięć o strategicznym znaczeniu dla polskiej gospodarki
51. Finansowanie budownictwa mieszkaniowego
52. Rozwój i restrukturyzacja sektora bankowego w Polsce – doświadczenia 11 lat
53. Dlaczego Niemcy boją się rozszerzenia strefy euro?
54. Doświadczenia i perspektywy rozwoju sektora finansowego w Europie Środkowo-Wschodniej
55. Portugalskie doświadczenia w restrukturyzacji i prywatyzacji banków
56. Czy warto liczyć inflację bazową?
57. Nowy system emerytalny w Polsce – wpływ na krótko- i długoterminowe perspektywy gospodarki i rynków finansowych
58. Wpływ światowej recesji na polską gospodarkę
59. Strategia bezpośrednich celów inflacyjnych w Ameryce Łacińskiej
59. (a) Reformy gospodarcze w Ameryce Łacińskiej
60. (nie ukazała się / was not published)
61. Stan sektora bankowego w gospodarkach wschodzących – znaczenie prywatyzacji
62. Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce
63. Rola sektora nieruchomości w wydajnej realokacji zasobów przestrzennych
64. Przyszłość warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych
65. Stan finansów publicznych w Polsce – konieczność reformy
66. Polska w Unii Europejskiej. Jaki wzrost gospodarczy?
67. Wpływ sytuacji gospodarczej Niemiec na polską gospodarkę
68. Konkurencyjność reform podatkowych – Polska na tle innych krajów
69. Konsekwencje przystąpienia Chin do WTO dla krajów sąsiednich
70. Koszty spowolnienia prywatyzacji w Polsce

71. Polski sektor bankowy po wejściu Polski do Unii Europejskiej
72. Reforma procesu stanowienia prawa
73. Elastyczny rynek pracy w Polsce. Jak sprostać temu wyzwaniu?
74. Problem inwestycji zagranicznych w funduszu emerytalnym
75. Funkcjonowanie Unii Gospodarczej i Walutowej
76. Konkurencyjność sektora bankowego po wejściu Polski do Unii Europejskiej
77. Zmiany w systemie polityki monetarnej na drodze do euro
78. Elastyczność krajowego sektora bankowego w finansowaniu MSP
79. Czy sektor bankowy w Polsce jest innowacyjny?
80. Integracja europejskiego rynku finansowego – zmiana roli banków krajowych
81. Absorpcja funduszy strukturalnych
82. Sekurytyzacja aktywów bankowych
83. Jakie reformy są potrzebne Polsce?
84. Obligacje komunalne w Polsce
85. Perspektywy wejścia Polski do strefy euro
86. Ryzyko inwestycyjne Polski
87. Elastyczność i sprawność rynku pracy
88. Bułgaria i Rumunia w Unii Europejskiej Szansa czy konkurencja dla Polski?
89. Przedsiębiorstwa sektora prywatnego i publicznego w Polsce (1999–2005)
90. SEPA – bankowa rewolucja
91. Energetyka–polityka–ekonomia
92. Ryzyko rynku nieruchomości
93. Wyzwania dla wzrostu gospodarczego Chin
94. Reforma finansów publicznych w Polsce
95. Inflacja – czy mamy nowy problem?
96. Zaburzenia na światowych rynkach a sektor finansowy w Polsce
97. Stan finansów ochrony zdrowia
98. NUK – Nowa Umowa Kapitałowa
99. Rozwój bankowości transgranicznej a konkurencyjność sektora bankowego w Polsce
100. Kryzys finansowy i przyszłość systemu finansowego
101. Działalność antykryzysowa banków centralnych
102. Jak z powodzeniem wejść do strefy euro
103. Integracja rynku finansowego po pięciu latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej
104. Nowe wyzwania w zarządzaniu bankami w czasie kryzysu
105. Credit crunch w Polsce?
106. System emerytalny. Finanse publiczne. Długookresowe cele społeczne
107. Finanse publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie (cz. 1)
108. Finanse publiczne w krajach UE. Jak posprzątać po kryzysie (cz. 2)
109. Kryzys finansowy – Zmiany w regulacji i nadzorze nad bankami
110. Kryzys fiskalny w Europie – Strategie wyjścia

111. Banki centralne w zarządzaniu kryzysem finansowym – Strategie wyjścia
112. Gospodarka nisko emisyjna – czy potrzebny jest Plan Marshalla?
113. Reformy emerytalne w Polsce i na świecie widziane z Paryża
114. Dostosowanie fiskalne w Polsce w świetle konstytucyjnych i ustawowych progów ostrożnościowych
115. Strefa euro – kryzys i drogi wyjścia
116. Zróżnicowanie polityki fiskalnej w trakcie kryzysu lat 2007–2009 i po kryzysie
117. Perspektywy polskiej gospodarki w latach 2012–2013
118. Problemy fiskalne w czasach malejącego popytu i obaw o wysokość długu publicznego
119. Kondycja banków w Europie i Polsce. Czy problemy finansowe inwestorów strategicznych wpłyną na zaostrzenie polityki kredytowej w spółkach–córkach w Polsce
120. Zmiany regulacji a rozwój sektora bankowego
121. Scenariusze energetyczne dla Polski
122. Dlaczego nie wolno dopuścić do rozpadu strefy euro
123. Unia bankowa – skutki dla UE, strefy euro i dla Polski
124. Procedura restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banku doświadczenia światowe, rozwiązania dla UE i dla Polski
125. Ład korporacyjny w bankach po kryzysie
126. Sektor bankowy w Europie. Co zmienił kryzys?
127. Austerity Revisited, czyli ponownie o zacieśnieniu fiskalnym
128. Polityczne korzenie kryzysów bankowych i ograniczonej akcji kredytowej
129. Długofalowe skutki polityki niskich stop i poluzowania polityki pieniężnej
130. Kryzysy finansowe w ujęciu historycznym i co z nich dla nas wynika / Lessons learned for monetary policy from the recent crisis
131. Skutki niekonwencjonalnej polityki pieniężnej: czego banki centralne nie uwzględniają w swoich modelach? / The effects of unconventional monetary policy: what do central banks not include in their models?
132. Czy w Europie jest za dużo banków? / Is Europe Overbanked?
133. Transformacja gospodarcza w Polsce w perspektywie porównawczej / The Polish Transition in a Comparative Perspective
134. Jak kształtowała się konkurencja w sektorze bankowym w Polsce i w Europie przed kryzysem i w okresie kryzysu / On Competition in the Banking Sector in Poland and Europe Before and During the Crisis
135. Ćwierć wieku ukraińskich reform: za mało, za późno i zbyt wolno / A quarter century of economic reforms in Ukraine: too late, too slow, too little
136. Korporacyjny rynek papierów dłużnych w Polsce: aktualny stan, problemy, perspektywy rozwoju / Corporate debt securities market in Poland: state of art, problems, and prospects for development
137. Unia Bankowa – gdzie jesteśmy / The Banking Union: State of Art
138. Bezpośrednie i pośrednie obciążenia polskich banków AD 2015. Próba inwentaryzacji i pomiaru niektórych z nich / New publication: An assessment of direct and indirect liabilities of Polish banks AD 2015
140. Stan i perspektywy rozwoju rynku funduszy private equity w Polsce / The condition of and prospects for the private equity funds market in Poland
141. Co dalej z systemem euro? / Rethinking the Euro system (w przygotowaniu)
142. Problem nieściągalności VAT w Polsce pod lupą / VAT non-compliance in Poland under scrutiny
143. Polityka gospodarcza i rozwój sytuacji makroekonomicznej na Węgrzech, 2010–2015 / Economic policy and macroeconomic developments in Hungary, 2010–2015
144. O wzroście gospodarczym w Europie, czyli niepewna perspektywa rozwoju krajów zachodnich / On Economic Growth in Europe, or, The Uncertain Growth Prospects of Western Countries
145. Katalońska gospodarka: kryzys, odbudowa i wyzwania dla polityki gospodarczej / The Catalan economy: Crisis, recovery and policy challenges

146. Polityka gospodarcza i otoczenie międzynarodowe, a stan finansów publicznych w Polsce. Scenariusze / Economic policy, the international environment and the state of Poland's public finances: Scenarios
147. Jak Komisja Europejska i kraje europejskie walczą z oszustwami VAT / How the European Commission and European countries fight VAT fraud
148. Kapitalizm oligarchiczny w Rosji: stagnacyjny ale stabilny / Russia's Crony Capitalism: Stagnant But Stable
149. Znaczenie imigracji zarobkowej dla gospodarki Polski / The Influence of Economic Migration on the Polish Economy
150. Więcej za mniej: jaki system podatkowy dla Polski / More for less: What tax system for Poland?
151. The Stupendous US Record Gets Suppressed / Zdumiewające karty amerykańskiej historii pozostają w ukryciu
153. Will Ukraine Be Able to Establish Real Property Rights? / Czy Ukraina będzie w stanie wprowadzić rzeczywiste prawa własności?
154. Thinking about pension systems for the 21st century: A few remarks based on the Polish example / Rozważania o systemie emerytalnym w XXI wieku: Kilka uwag na podstawie polskiego systemu
156. What's next for healthcare in Poland: diagnosis and prognosis / Co dalej z ochroną zdrowia w Polsce – stan i perspektywy
157. Is a Fiscal Policy Council needed in Poland? / Czy Rada Polityki Fiskalnej jest potrzebna Polsce?
158. Is Non-State Money Possible? / Czy pieniądź niepaństwowy jest możliwy?
159. Why do we need self-employed persons? Some economic reflections, mainly tax related ones / Po co nam samozatrudnieni? Refleksje ekonomiczne, głównie podatkowe
160. Financing for the Polish economy: prospects and threats / Finansowanie polskiej gospodarki: perspektywy i zagrożenia
161. Turning away from globalization? Trade wars and the rules of competition in global trade: Implications for the EU / Czy odwrót od globalizacji? Wojny handlowe oraz zasady konkurencji w światowym handlu. Implikacje dla UE
162. The European Union: State of play and prospects / Unia Europejska: stan i perspektywy
163. Estonian corporate tax: Lessons for Poland / Estoński CIT – lekcje dla Polski
164. Is a bubble inflating on Poland's housing market? / Czy na polskim rynku mieszkaniowym narasta bańka cenowa?
165. Is the economy doomed to a long recession? / Czy gospodarka jest skazana na długą recesję?
166. Why We Still Need Free Trade and Globalization / Dlaczego wciąż potrzebujemy wolnego handlu i globalizacji
167. The retirement age and the pension system, the labor market and the economy / Wiek emerytalny a system emerytalny, rynek pracy i gospodarka
168. Problems at Poland's banks are threatening the economy / Problemy banków zagrażają rozwojowi polskiej gospodarki
169. An outline of needed reforms for the healthcare system: What has the COVID-19 crisis changed? / Kierunki niezbędnych reform w ochronie zdrowia. Co zmienia kryzys wywołany pandemią Covid-19?
170. The Polish Deal: The economic consequences of the proposed new tax system / Polski Ład: Gospodarcze skutki proponowanych zmian w systemie podatkowym
171. Tax Challenges and Opportunities of the Growing Digital Economy / Wyzwania i możliwości podatkowe rozwijającej się gospodarki cyfrowej
172. The growing public debt and the associated risks / Rosnące zadłużenie państw i jego ryzyka
173. The role of crowdfunding in investment project financing in Poland / Miejsce crowdfundingu w finansowaniu projektów inwestycyjnych w Polsce
174. How to overcome the energy crisis in Poland? / Jak pokonać kryzys energetyczny w Polsce?
175. The Fate of Flat Tax in EU countries / Losy podatku liniowego w krajach członkowskich Unii Europejskiej
176. The Polish Economy 2023 and Beyond: How to Mend Home Loans / Polska gospodarka 2023 i dalej: Jak naprawić kredyt mieszkaniowy
177. The Just Energy Transition from the Perspective of Cities and Regions – the experience of Poland and other European Union countries / Sprawiedliwa transformacja energetyczna z perspektywy miast i regionów – doświadczenia Polski i innych państw Unii Europejskiej
178. Immigration and the Labour Market in Poland / Imigracja a rynek pracy w Polsce
179. Economic Scenarios for Poland / Scenariusze gospodarcze dla Polski

180. BNPL: Buy Now Pay Later. Deferred Payment – An Established Idea Gaining Traction / BNPL (Buy Now – Pay Later) – odroczone płatność – nowa metoda finansowania zakupów
181. Jubileusz 20-lecia Polski w UE: Co się sprawdziło a co nie? Wnioski na przyszłość / 20th Anniversary of Poland in the EU: What Worked and What Didn't? Future Perspectives (w przygotowaniu / in progress).
182. Polskie i ukraińskie rolnictwo we wspólnej Europie / Polish and Ukrainian Agriculture in a Common Europe